

Bałkany Zachodnie – nowe szlaki dla polskich inwestycji

Warszawa, grudzień 2019 r.

Autor: Marzenna Błaszczuk-Zawiła

Współpraca: Joanna Gniadek, Łukasz Ambroziak

Redakcja: Jakub Nowak, Małgorzata Wieteska

Projekt graficzny: Liliana Gałązka, Tomasz Gałązka, Sebastian Grzybowski

Polski Instytut Ekonomiczny

Al. Jerozolimskie 87

02-001 Warszawa

© Copyright by Polski Instytut Ekonomiczny

ISBN 978-83-66306-53-0

Spis treści

Wprowadzenie	4
Albania	6
Bośnia i Hercegowina	22
Czarnogóra	38
Kosowo	52
Północna Macedonia	64
Serbia	80
Bibliografia	96

Wprowadzenie

Kraje Bałkanów Zachodnich (Albania, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Kosowo, Północna Macedonia, Serbia) należą do najmniejszych w Europie. Ich łączna powierzchnia (niespełna 208 tys. km²) stanowi zaledwie 2/3 powierzchni Polski, a łączna liczba ludności (ok. 18 mln osób) – niespełna 1/2 populacji naszego kraju. Również poziom zamożności krajów regionu znacząco odbiega od polskiego. Łączna wartość ich PKB sięga ok. 19 proc. PKB Polski w cenach bieżących i 22,5 proc. PKB liczonego według parytetu siły nabywczej. W przypadku najbogatszego z nich – Czarnogóry – ten ostatni wskaźnik w przeliczeniu na mieszkańca stanowi zaledwie 60 proc. polskiego PKB.

Region Bałkanów Zachodnich jest bardzo różnicowany. Kraje znacząco różnią się między sobą pod wieloma względami – wielkością, strukturą etniczną i religijną, posiadanymi zasobami naturalnymi i strukturą gospodarki, zaangażowaniem państwa w gospodarkę, poziomem ryzyka inwestycyjnego, otwartością na współpracę z zagranicą, warunkami prowadzenia działalności gospodarczej, kulturą przedsiębiorczości, kosztami działalności czy perspektywami rozwoju. Wszystkie jednak zmierzają ku głębszej integracji z Unią Europejską. Obecnie służy temu wdrażanie postanowień umów o stabilizacji i stowarzyszeniu (*Stabilisation and Association Agreements, SAA*) z UE. Umowy te są instrumentem prawnym, mającym służyć dostosowaniu ustawodawstwa krajów Bałkanów Zachodnich do dorobku prawnego UE i ich stopniowej integracji z rynkiem unijnym.

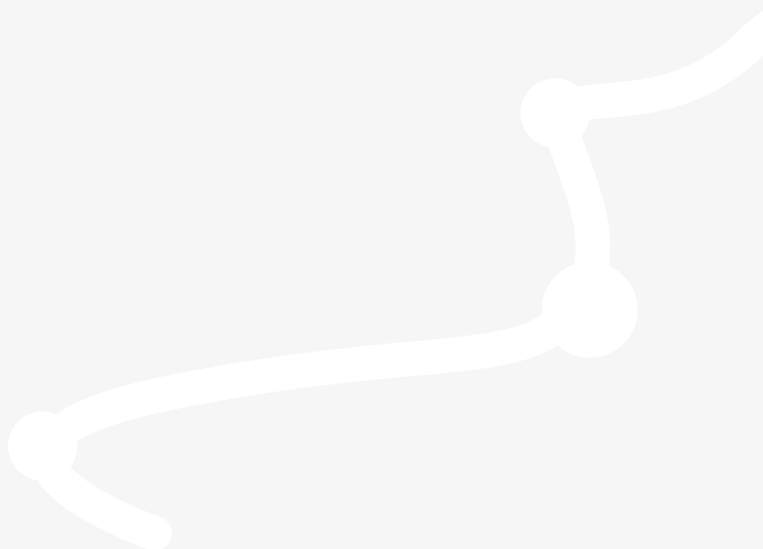
Wśród krajów unijnych we współpracę z Bałkanami Zachodnimi najbardziej zaangażowane są Niemcy, a następnie Włochy, ale też mniejsze państwa sąsiedzkie – Austria, Chorwacja, Grecja, Rumunia, Słowenia czy Węgry. Dotychczasowe zainteresowanie polskich firm

rozwojem współpracy gospodarczej z krajami omawianego regionu było niewielkie. Dominującym rodzajem współpracy była wymiana handlowa. W 2018 r. eksport Polski do sześciu krajów Bałkanów Zachodnich wyniósł zaledwie 1320 mln EUR, czyli 0,6 proc. eksportu ogółem i 3 proc. eksportu do krajów spoza UE. W przypadku importu było to odpowiednio: 462 mln EUR, 0,2 proc. importu ogółem i 0,7 proc. importu z krajów trzecich. Największy partner handlowy Polski w tym regionie – Serbia – zajęła dopiero 34. miejsce wśród naszych partnerów handlowych w eksporcie i 47. w imporcie. Polska odgrywała nieco większą rolę w międzynarodowych stosunkach gospodarczych omawianych krajów, w tym w sektorze turystycznym, jednak była ona wyraźnie poniżej potencjału, a pojedyncze większe transakcje handlowe czy inwestycyjne istotnie wpływały na statystyki wzajemnej współpracy.

Rozwojowi współpracy z Bałkanami Zachodnimi nie sprzyjały dotychczas toczące się tam wojny, trwające konflikty etniczne, powszechna korupcja, słabo rozwinięta infrastruktura transportowa na osi północ-południe. Warto jednak zwrócić uwagę na rosnące zainteresowanie inwestorów zagranicznych omawianym regionem. Ich inwestycje mają obecnie głównie charakter udziałów kapitałowych, ale w krajach bardziej ugruntowanych – jak Serbia czy Północna Macedonia – pojawiają się również reinwestycje. Zagraniczne firmy na coraz większą skalę inwestują w wydobywanie surowców, infrastrukturę, sektor motoryzacyjny. Sprzyja im rozwój transeuropejskich sieci transportowych (m.in. współfinansowany ze środków unijnych), ale także decyzje firm międzynarodowych o stopniowym włączaniu tych krajów do swo-

ich łańcuchów wartości (np. w przemyśle motoryzacyjnym). Nie bez znaczenia są też rosnące dochody społeczeństw, niosące wzrost popytu konsumpcyjnego. Czynnikiem, który w najbliższych latach może zwiększyć atrakcyjność regionu jest decyzja przywódców Serbii, Albanii i Północnej Macedonii o tworzeniu wspólnego rynku. Do inicjatywy zaproszono również trzy pozostałe kraje – Bośnię i Hercegowinę, Czarnogórę i Kosowo. Gospodarki krajów Bałkanów Zachodnich, podobnie, jak Polska i inne kraje Europy Środkowo-Wschodniej w latach 90. XX w. i pierwszych latach XXI w. mają duże potrzeby związane z restrukturyzacją

i modernizacją przestarzałego przemysłu, a ponadto z jego odbudową po wojnie. Wobec perspektyw pogłębienia integracji wewnątrz regionu, ale także współpracy z Unią Europejską, istotnym wydaje się, aby również polskie firmy rozważyły możliwość zwiększenia eksportu na tamte rynki oraz realizacji na Bałkanach inwestycji bezpośrednich. Inwestycje takie mogą mieć różny charakter – przeniesienie produkcji mniej zaawansowanej technologicznie i bardziej pracochłonnej (koszty pracy na Bałkanach są niższe, a siła robocza relatywnie dobrze wykształcona) czy rozwój na tamtych rynkach przemysłu opartego na polskim *know-how*.

Albania

Stolica: Tirana

Język urzędowy: albański
Waluta: lek (ALL)

Albania podpisała Porozumienie o Stabilizacji i Stowarzyszeniu z Unią Europejską ponad 10 lat temu. Chęć przystąpienia do UE skłoniła władze tego kraju do restrukturyzacji gospodarki w kierunku zwiększenia jej otwartości i elastyczności. Znacząco wzrosły dochody i zmniejszył się poziom ubóstwa, przyspieszył rozwój przedsiębiorstw. Proces integracji z Unią Europejską hamuje brak dodatkowych reform w zakresie walki z korupcją i poprawy praworządności.

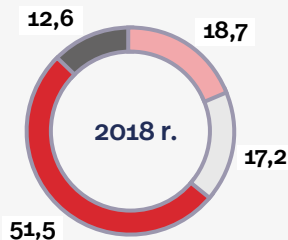
Ludność

2 862
tys.
(31.12.2018 r.)

105,3 osób/km²

Struktura wiekowa ludności Albanii
(w proc.)

- 0-14 lat
- 15-24 lata
- 25-64 lata
- 65+

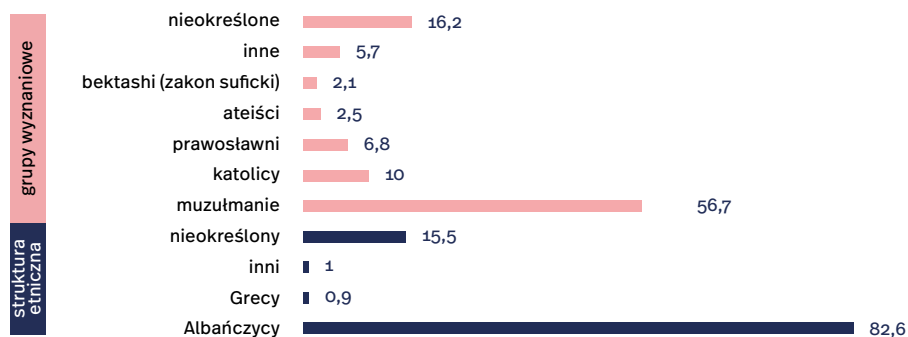
Kurs średnioroczny
(2018 r.):

1 USD = **107,99**
ALL

1 EUR = **127,59**
ALL

Poza językiem albańskim znaczna część społeczeństwa korzysta z języków włoskiego, greckiego, francuskiego, niemieckiego i angielskiego. Mniejszości etniczne posługują się także macedońskim, romskim i arumuńskim. Rośnie popularność języka angielskiego.

Struktura etniczna i wyznaniowa ludności Albanii w 2011 r. (w proc.)

Źródło: CIA (2019).

Bogactwa naturalne Albanii

Infrastruktura tradycyjna

Infrastruktura tradycyjna jest słabo rozwinięta. Kraj posiada gęstą sieć wodną: rzeki Drin, Semani, Jezioro Szkoderskie, Jezioro Ochrydzkie.

Drogi

63 km/100 km²
(w Polsce 123 km)

Porty morskie

Durres

Porty lotnicze

Tirana
(port międzynarodowy)

Kolej

11,6 km linii
/1000 km²

(2017 r.)

(w Polsce 61,4 km)

Internet szerokopasmowy

56,6
proc.

gospodarstw domowych ma dostęp do internetu szerokopasmowego (średnia UE-28 to 86 proc.)

Internet

97,5
proc.

firm ma stałe łącza szerokopasmowe (w UE-28 średnio 96 proc.)

Ustrój polityczny

republika wielopartyjna
z parlamentem jednoizbowym

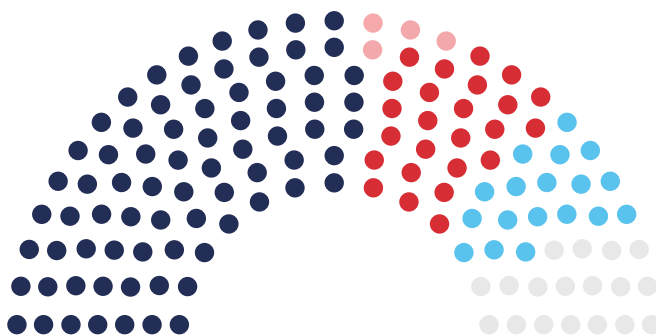

Głowa państwa: Ilir Meta

Szef rządu: Edi Rama

Struktura Parlamentu Albanii

140
miejsc

Koalicja rządząca

Socialist Party of Albania –
PSSH (75) – centrolewica-lewica
(lider Edi Rama)

mniejsze partie (4)

Opozycja

Democratic Party of Albania –
PDSH (25) – centroprawica
(lider Lulzim Basha)

Socialist Movement for Integra-
tion – LSI (18) – centrolewica
(lider Monika Kryemadhi)

Wakat – 18

Kolejne wybory: 2021 r.

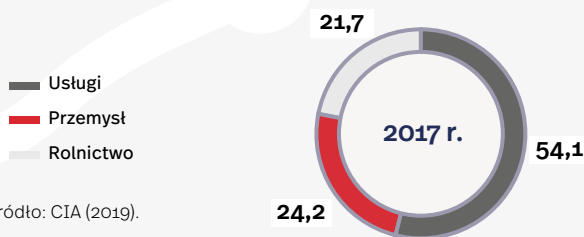
Główny polityk: **Edi Rama** – albański polityk i artysta, pisarz; minister kultury, młodzieży i sportu w latach 1998-2000; burmistrz Tirany w latach 2000-2011. Od października 2005 r. przewodniczący Socjalistycznej Partii Albanii, od września 2013 r. premier Albanii; od stycznia 2019 r. również minister spraw zagranicznych tego kraju.

Stan gospodarki

Albania pozostaje jednym z najbiedniejszych krajów europejskich. Wzrost gospodarczy hamuje duża gospodarka nieformalna oraz niedorozwój infrastruktury energetycznej i transportowej. Wysoka stopa bezrobocia i brak perspektyw przekładają się na wysoką emigrację zarobkową.

W gospodarce dominuje rolnictwo, w którym zatrudnienie znajduje ok. 40 proc. siły roboczej. Uprawia się głównie zboża, tytoń, owoce i winorośl, hoduje owce i bydło. Przemysł (paliwowo-energetyczny, metalurgiczny, chemiczny, spożywczy) jest przestarzały. Na znaczeniu zyskuje sektor usług, w tym turystyka.

Struktura tworzenia PKB Albanii (w proc.)

Główne gałęzie przemysłu

przetwórstwo żywności,
przemysł obuwniczy i odzieżowy,
przemysł drzewny,
wydobycie ropy naftowej,
produkcja cementu,
przemysł chemiczny,
górnictwo,
wydobycie metali podstawowych,
energetyka wodna.

PKB Albanii i jego prognozy na lata 2020-2021

Ceny bieżące
(2017 r.)

11,6
mld EUR

Per capita

4 000
EUR

Per capita mierzony
siłą nabywczą (PPS)

9 500
EUR
(30 proc. średniej UE)

Prognozy

	2020	2021
Komisja Europejska (jesień 2019 r.)	3,7	3,6
Bank Światowy (czerwiec 2019 r.)	3,7	3,8
Międzynarodowy Fundusz Walutowy (październik 2019 r.)	4,0	4,0

Główne produkty rolne

tytoń,
pszenica,
kukurydza,
ziemniaki,
warzywa,
owoce,
oliwki i oliwa,
winogrona,
mięso,
wyroby mleczarskie,
hodowla owiec i kóz.

**29,5
proc.**

**Udział wydatków
rządowych w PKB**

**Średnioroczna
inflacja CPI**

**2
proc.**

2018 r.

**Wskaźnik
zatrudnienia/
stopa
bezrobocia**

**63,9
proc.**

**12,2
proc.**

Proces prywatyzacji w Albanii został prawie zakończony. Pozostałe przedsiębiorstwa państwowe działają głównie w sektorze użyteczności publicznej: wytwarzanie i przesył energii, zaopatrywanie w wodę, porty, kolej, ubezpieczenia, usługi pocztowe. Największe firmy znajdują się głównie w rękach prywatnych lub należą do korporacji międzynarodowych.

Największe firmy w Albanii (TOP-10)

Przemysł/branża	Obrót (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Kastrati Sh.a. 	500,4	41,7	100 proc. Shefqet Kastrati (osoba fizyczna)
Operatori i Shperndarjes Se Energjise Elektrike (OSHEE) Sh.a. 	459,0	-7,9	100 proc. państwo (Albania)
SPIECAPAG - Albania Branch 	279,5	17,5	SPIECAPAG (Francja)
Bankers Petroleum Albania Ltd. 	228,5	10,2	Geo-Jade Petroleum Corporation (Chiny)
Kurum International Sh.a. 	211,4	30,2	50 proc. Melis Kurum (osoba fizyczna); 50 proc. Selin Kurum (osoba fizyczna)
Korporata Elektroenergjitike Shqiptare Sh.a. (KESH) 	195,8	115,5	100 proc. państwo (Albania)
Genklaudis Sh.a. 	185,6	10,5	100 proc. Paulin Gega (osoba fizyczna)
Europetrol Durres Albania Sh.a. 	140,5	-20,3	100 proc. Frident Kuqi (osoba fizyczna)
Vodafone Albania Sh.a. 	132,7	7,5	50 proc. Vodafone Panafon International Holding B.V. (Holandia); 50 proc. Vodafone Europe B.V. (Holandia)
Kastrati Sh.p.k. 	130,7	11,7	100 proc. Shefqet Kastrati (osoba fizyczna)

Największe banki w Albanii (TOP-5)

	Aktywa (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Banka Kombetare Tregtare Sh.a. (National Commercial Bank)	3 464	6,14	100 proc. Calik Finansal Hizmetler A.S. (Turcja)
Raiffeisen Bank Sh.a.	1 806	-10,86	100 proc. Raiffeisen SEE Region Htolding GmbH (100 proc.)
Credins Bank Sh.a.	1 588	8,39	81,05 proc. osoby prywatne; 15,79 proc. Balkan Financial Sector Equity Holding B.V. (Holandia); 3,16 proc. Amryta Capital LLP (W. Brytania)
Intesa Sanpaolo Bank Albania Sh.a.	1 388	-4,77	100 proc. Intesa Sanpaolo Group S.p.A (Włochy)
Banka OTP Albania Sh.a.	666,1	0,97	100 proc. OTP Bank Nyrt (Węgry)

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

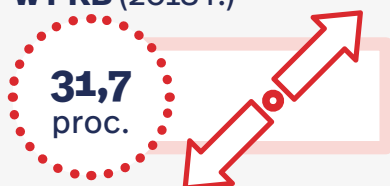
Największe firmy ubezpieczeniowe w Albanii (TOP-5)

	Składka przypisana brutto (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Sigal UNIQA Group Austria Sh.a.	33,3	2,74	86,93 proc. Uniqa International Beteiligungs-Verwaltungs GmbH (Austria); 10,0 proc. Avni Ponari (osoba prywatna); 3,07 proc. - osoba prywatna
Sigma Interalbanian Vienna Insurance Group Sh.a.	28,5	4,33	89,05 proc. Vienna Insurance Group AG (Austria); 10,95 proc. - osoby prywatne
Albsig Sh.a.	18,9	19,71	84,0 proc. Shefqet Kastrioti (osoba prywatna); 10 proc. Lokol Xhaja (osoba prywatna); 6 proc. - osoby prywatne
Eurosig Sh.a.	18,2	-1,03	70,74 proc. Kadri Morinaj - osoba prywatna (Albania); 19,22 proc. Xhevdet Morina - osoba prywatna (Albania); 9,69 proc. Euro-Alba EA Sh.p.k. (Albania); 0,35 proc. osoby prywatne (Albania)
Intersig Vienna Insurance Group Sh.a.	13,6	0,74	89,98 proc. Vienna Insurance Group AG (Austria); 10,02 proc. Gentian Sula (osoba prywatna)

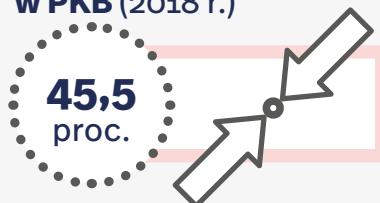
Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Umiejdzynarodowienie gospodarki

Udział eksportu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

Udział importu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

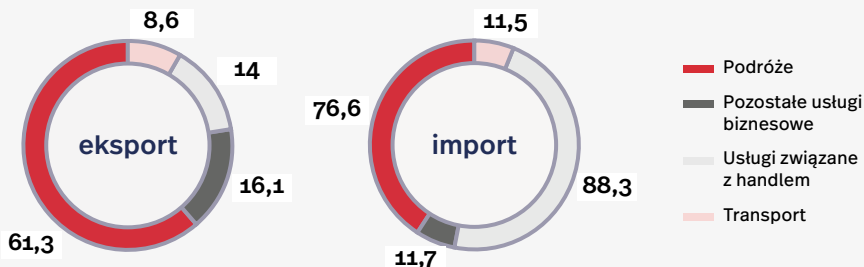

Główne grupy produktów i najwięksi partnerzy handlowi w albańskim eksporcie i imporcie dóbr (w proc.)

Eksport (TOP-5)				Import (TOP-5)			
Towary		Rynki		Towary		Rynki	
obuwie skórzane (HS 6403)	14	Włochy	48	samochody osobowe (HS 8703)	5,5	Włochy	30
części obuwia (HS 6406)	8	Chiny	7,4	oleje ropy naftowej (HS 2710)	3,4	Turcja	9,9
rudy i koncentraty chromu (HS 2610)	7,2	Hiszpania	5,3	leki (HS 3004)	3,4	Grecja	9,3
żelazostopy (HS 7202)	5	Francja	4,7	garbowane skóry końskie lub bydłęce (HS 4104)	2,5	Niemcy	8
surowe oleje ropy naftowej (HS 2709)	4,8	Niemcy	4,7	części obuwia (HS 6406)	2,3	Chiny	7,4
		Polska	0,6			Polska	1,3
		20. miejsce				15. miejsce	

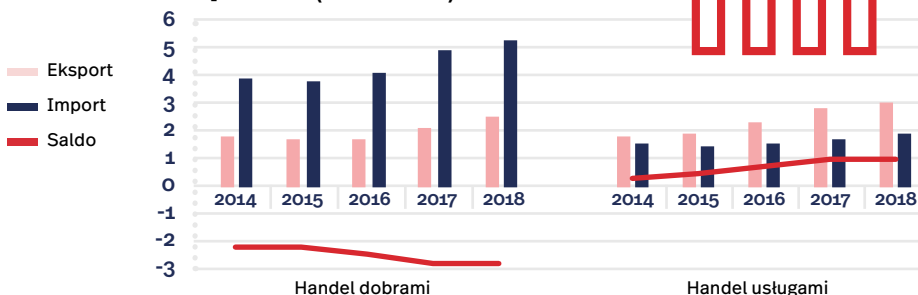
Źródło: OEC (2019).

Struktura albańskiego handlu usługami w 2018 r.

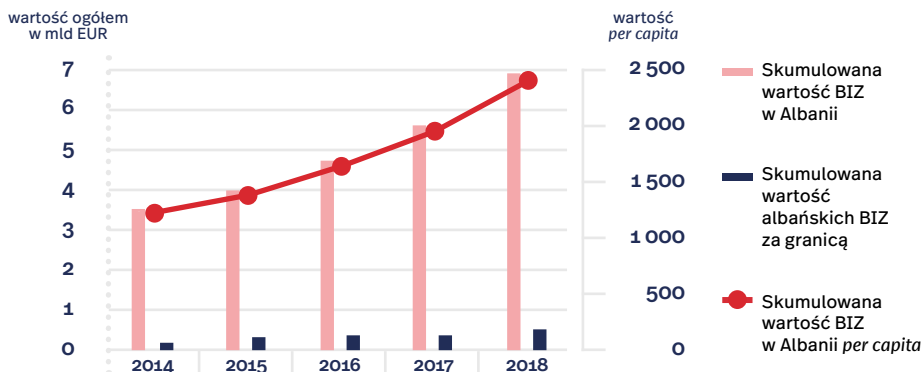
Źródło: European Commission (2019f).

Albański handel dobrami i usługami w latach 2014-2018 (mld EUR)

Źródło: INSTAT (2019), European Commission (2019f).

Współpraca inwestycyjna Albanii w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 2014-2018 (wartość ogółem w mld EUR – lewa skala; wartość per capita – prawa skala)

Źródło: Adarov i in. (2019).

-6,7
proc.

Saldo na rachunku obrotów bieżących bilansu płatniczego

PKB (2018 r.)

Główni inwestorzy i dziedziny inwestowania w Albanii w 2017 r. (w proc.)

Inwestorzy

Grecja
18,9

Szwajcaria
13,8

Holandia
12,8

Włochy
9,5

Turcja
7,8

Dziedziny

zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz	23,4
usługi informacyjne i komunikacyjne	18,1
usługi finansowe i ubezpieczeniowe	15,6
górnictwo i wydobywanie	13,4
przetwórstwo przemysłowe	9,2

Źródło: Adarov i in. (2019).

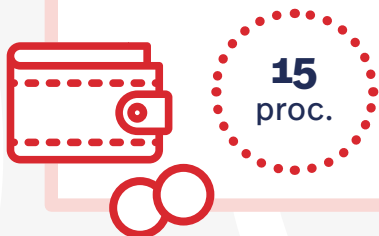
Warunki prowadzenia działalności gospodarczej

Rankingi międzynarodowe wskazują, że w ostatnim czasie warunki prowadzenia działalności gospodarczej w Albanii pogorszyły się. Według raportu *Doing Business 2020* niekorzystne zmiany dotyczyły głównie inwestorów zagranicznych. Choć realizowano reformy ułatwiające prowadzenie działalności gospodarczej, to częste zmiany prawa utrudniały funkcjonowanie firm. Z kolei spadek w rankingu WEF był wynikiem słabego rozwoju firm innowacyjnych i pogorszenia wskaźnika odzwierciedlającego podejście do ryzyka przedsiębiorczości. Niekorzystny wpływ na ocenę Albanii miał też wewnętrzny kryzys polityczny i informacje na temat powiązań urzędników państwowych z przestępczością zorganizowaną. Obecnie Albania jest postrzegana jako kraj o największej korupcji w regionie Bałkanów Zachodnich. Pod względem wskaźnika postrzegania korupcji (*Corruption Perception Index*) opracowanego przez Transparency International w 2018 r. zajęła 99. miejsce wśród 180 krajów (Polska była 36.).

Podatki są pobierane na szczeblu federalnym i lokalnym. Większość federalnych podatków korporacyjnych ma stawkę 15 proc.

Podatek od zysku

Z obniżonej stawki CIT (5 proc.) mogą korzystać podatnicy:

o obrotach poniżej 14 mln ALL,
prowadzący działalność
w zakresie produkcji
i rozwoju oprogramowania,
działający w rolnictwie
i ekoturystyce.

Główne stawki podatków w Albanii

PIT

do 30 tys. ALL

CIT

stawka
podstawowa

VAT

stawka
podstawowa

produkty
lecnicze

13
proc.

powyżej 30 tys.
do 150 tys. ALL
(w odniesieniu do kwoty brutto
przekraczającej 30 tys. ALL)

5
proc.

stawka
obniżona

Składki na ubezpieczenia społeczne

27,9
proc.

24,5 proc. – ubezpieczenie
społeczne (9,5 proc. pracownik,
15 proc. pracodawca),

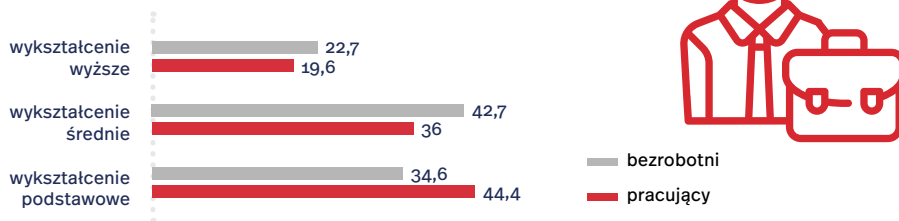
3,4 proc. – ubezpieczenie
zdrowotne (po 1,7 proc.),
samozatrudnieni: odpowiednio
23 proc. i 7 proc.

15 600 + 23
ALL proc.

dla kwoty
powyżej 150 tys. ALL

Lokalne podatki od dochodu są uzależnione od wielu czynników, w tym rodzaju prowadzonej działalności, gminy, w której znajduje się firma oraz rocznego obrotu. Mogą się wahać w granicach 20-143 tys. ALL.

Wykształcenie siły roboczej w Albanii (w proc.)

Źródło: INSTAT (2019).

Średnie miesięczne wynagrodzenie w Albanii

Źródło: Eurostat (2019).

Ceny najmu powierzchni biurowej w Tiranie należą do najwyższych na Bałkanach, przede wszystkim ze względu na niską podaż. Średnia cena kształtuje się na poziomie 15,20 EUR/m² miesięcznie. W budynkach klasy A (powierzchnie biurowe najwyższej jakości) miesięczny czynsz waha się od 18,00 na peryferiach stolicy do 24,50 EUR/m² w centrum. W budynkach klasy B (budynki gorzej wyposażone, zazwyczaj ponad 10-letnie) odpowiednie wartości wynoszą 14,00-18,00 EUR/m².

Oczekuje się, że realizowane obecnie inwestycje doprowadzą do obniżenia ceny powierzchni biurowej.

Mocne i słabe strony inwestowania w Albanii

Mocne strony

kandydat do członkostwa w UE

znaczne złoża mineralne i potencjał hydroelektryczny

linia brzegowa z kilkoma portami

duża podaż stosunkowo taniej siły roboczej

silny lek w stosunku do euro

Słabe strony

duża gospodarka nieformalna (30-40 proc.)

duże ubóstwo (PKB na mieszkańca: 30 proc. średniej europejskiej); niskie nakłady na edukację (3 proc. PKB)

duża zależność od opadów deszczu: rolnictwo (25 proc. PKB; 45 proc. miejsc pracy) i energia wodna (95 proc. energii elektrycznej)

nieskuteczny i upolityczniony system sądowiczy i administracja

korupcja i przestępczość zorganizowana, w niektórych przypadkach związane z handlem narkotykami

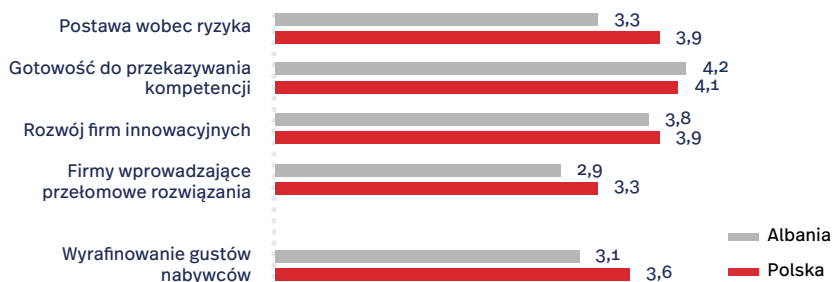
Źródło: COFACE (2019).

Średnia stosowana stawka celna oparta na klauzuli najwyższego uprzywilejowania (KNU)

Najwyższe cła są stosowane w imporcie: kawy i herbaty, owoców i warzyw, produktów mleczarskich, napojów i tytoniu. Stosunkowo duży jest zakres uciążliwych regulacji pozataryfowych. Dotykają one blisko 62 proc. transakcji realizowanych przez firmy unijne w relacjach z tym krajem. Ich powszechność jest wyraźnie większa niż w Polsce (4,86 w skali 1-7 wobec 4,42).

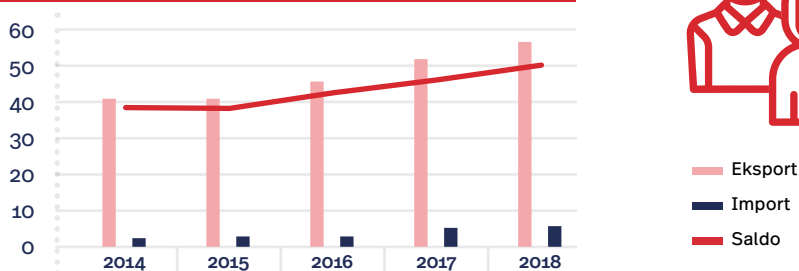
Porównanie wskaźników w zakresie kultury przedsiębiorczości oraz wyrafinowania gustów nabywców w Polsce i Albanii

Źródło: dane WEF (2019).

Współpraca z Polską

Polsko-albańska wymiana handlowa w latach 2014-2018 (mln EUR)

Źródło: Eurostat (2019).

Główne grupy produktów w polskim handlu z Albanią w 2018 r. (w proc.)

W polskim eksporcie

TOP-5	
papierosy (HS 2402)	26,4
cukier (HS 1701)	6,2
artykuły higieniczne (HS 9619)	4,2
czekolada (HS 1806)	3,8
chłodziarki, zamrażarki (HS 8418)	3,3

W polskim imporcie

TOP-5	
ryby świeże i schłodzone (HS 0302)	30,5
ryby zamrożone (HS 0303)	14,7
rośliny i części roślin (HS 1211)	10,8
znaczkki (HS 4907)	9,9
żelazostopy (HS 7202)	6,4

Źródło: Eurostat (2019).

W ostatnich latach polskie firmy świadczyły na rzecz Albanii usługi o wartości 4,0-4,6 mln EUR rocznie. Wartość wzajemnych inwestycji bezpośrednich była marginalna. Według stanu na koniec 2018 r. wartość polskich inwestycji bezpośrednich w tym kraju wyniosła 0,5 mln EUR. Miały one formę instrumentów dłużnych.

Analiza obecnego popytu importowego Albanii oraz pozycji konkurencyjnej polskich produktów na rynkach światowych wskazuje na szanse zwiększenia sprzedaży na ten rynek następujących polskich produktów: wyroby czekoladowe i przetwory spożywcze, przędza jednowłóknowa, artykuły z papieru, chłodziarki i zamrażarki, wirówki, maszyny pralnicze, urządzenia elektrotermiczne, przyrządy medyczne, materace i artykuły pościelowe.

Przydatne adresy

Ministerstwo Finansów i Gospodarki:
<http://www.financa.gov.al/>

Albanian Investment Development Agency:
<http://aida.gov.al/en/>

Invest in Albania:
<https://invest-in-albania.org/>

Union of Chambers of Commerce & Industry of Albania:
<http://uccial.al/>

Polsko-Bałkańska Izba Handlowa

ul. Rajców 10, 00-220 Warszawa

tel.: +48-22-8310790, +48-22-6356662

e-mail: izba.polsko.balkanska@gmail.com

<http://www.bpih.pl>

Bośnia i Hercegowina

Porozumienie o Stabilizacji i Stowarzyszeniu z Bośnią i Hercegowiną (BiH) zostało podpisane stosunkowo niedawno (2015 r.). W lutym 2016 r. kraj ten złożył wnioszek o członkostwo w Unii Europejskiej i oczekuje na przyznanie statusu kandydata. Nadal jednak pozostaje daleko w tyle pod względem stopnia wdrożenia reform gospodarczych i politycznych niezbędnych do przystąpienia do ugrupowania. Przyspieszenie integracji z Unią Europejską, a ponadto członkostwo w Światowej Organizacji Handlu, wzmocnienie systemu fiskalnego, reforma administracji publicznej oraz zapewnienie wzrostu gospodarczego przez wspieranie dynamicznego i konkurencyjnego sektora prywatnego są priorytetami gospodarczymi Bośni i Hercegowiny.

Kurs średnioroczny (2018 r.):

1 USD = **1,73**
BAM

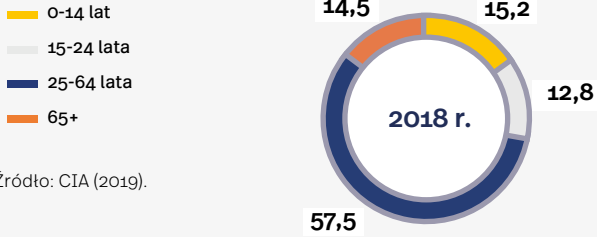
1 EUR = **1,95583**
BAM
(kurs sztywny)

Wielu Bośniaków mówi po angielsku i po niemiecku, niektóre starsze osoby znają język rosyjski.

Stolica: Sarajewo

Język urzędowy: bośniacki, chorwacki, serbski
Waluta: marka zamienna (BAM)

Struktura wiekowa ludności BiH (w proc.)

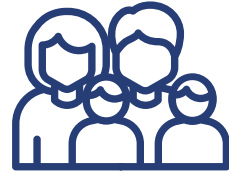
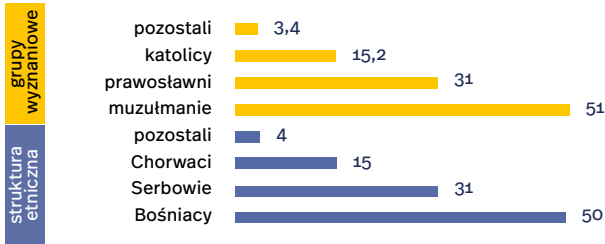
Źródło: CIA (2019).

Ludność

3 849,9
tys.
(2018 r.)

74 osoby/km²

Struktura etniczna i wyznaniowa ludności BiH w 2013 r. (w proc.)

Źródło: CIA (2019).

Bogactwa naturalne Bośni i Hercegowiny

Infrastruktura tradycyjna

Przez terytorium Bośni i Hercegowiny przebiegają najkrótsze połączenia między Europą Środkową a Morzem Adriatyckim.

Drogi

44,7 km/100 km²
(w Polsce 123 km)

Kolej

19,9 km linii
/1000 km²
(2017 r.)

(w Polsce 61,4 km)

Porty lotnicze

Sarajewo

Mostar

Banja Luka

Tuzla

(międzynarodowe
porty lotnicze)

Internet szerokopasmowy

78
proc.

gospodarstw domowych ma dostęp
do internetu szerokopasmowego
(średnia UE-28 to 86 proc.)

Na potrzeby żeglugi śródlądowej wykorzystuje się dopływ Dunaju (rzeka Sawa). Płyne ona wzdłuż północnej granicy państwa i łączy Bośnię i Hercegowinę z Chorwacją i Serbią. Ważne porty: Bosanski Brod, Bosanska Gradiska i Brèko.

Ustrój polityczny

republika wielopartyjna
z parlamentem dwuizbowym

Głowa państwa: Przewodniczący Prezydium Bośni i Hercegowiny: Milorad Dodik

Prezydencja ma charakter kolektywny. Prezydium składa się z przedstawicieli głównych grup etnicznych: Bośniaka, Serba i Chorwata, których przewodnictwo zmienia się rotacyjnie co 8 miesięcy.

Szef rządu: Denis Zvizdić

Struktura Parlamentu – dwuizbowy: Izba Reprezentantów (42 miejsca) i Izba Narodów (15 miejsc).

Struktura Izby Reprezentantów Bośni i Hercegowiny

Rząd

Party of Democratic Action – SDA (9)
– centroprawica (lider Bakir Izetbegović)

Alliance of Independent Social Democrats
– SNSD (6) – gospodarka: centrolewica; sprawy społeczne: prawica (lider Milorad Dodik)

Croatian Democratic Union of Bosnia and Herzegovina – HDZ BiH (5) – centroprawica-prawica (lider Dragan Čović)

Democratic Front – DF (4) – centrum-centrolewica (lider Željko Komšić)

mniejsze partie (4)

Opozycja

Social Democratic Party of Bosnia and Herzegovina – SDP BiH (4) – centrolewica-lewica (lider Nermin Nikšić)

Serb Democratic Party – SDS (3)
– prawicowa (lider Mirko Šarović)

mniejsze partie (5)

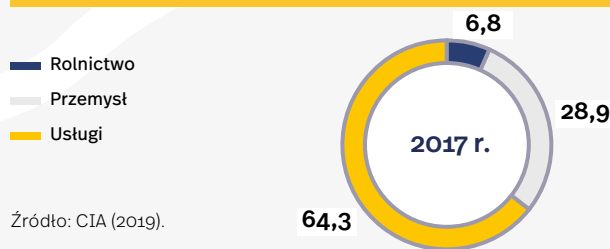
Kolejne wybory: 2022 r.

Złożony system polityczny uniemożliwia wyodrębnienie głównego polityka.

Stan gospodarki

Gospodarka Bośni i Hercegowiny jest niewielka, ale różnorodna. Ważną rolę w jej rozwoju odgrywa pomoc międzynarodowa. W gospodarce dominuje rolnictwo i górnictwo, przemysł w znacznej mierze został zniszczony podczas wojny bałkańskiej. Rozwijają się jednak gałęzie zorientowane na eksport (głównie przetwórstwo metali, przemysł motoryzacyjny, drzewny, meblarski, produkcja energii elektrycznej) oraz turystyka. Ocenia się, że do 2025 r. kraj ten może stać się jednym z 10 najszybciej rozwijających się miejsc turystycznych w Europie (turystyka miejska w Sarajewie i Mostarze, narciarstwo, turystyka piesza, rowerowa, rafting, turystyka pielgrzymkowa do Medjugorie).

Struktura tworzenia PKB Bośni i Hercegowiny (w proc.)

Źródło: CIA (2019).

PKB Bośni i Hercegowiny i jego prognozy na lata 2020-2021

Ceny bieżące
(2018 r.)

16,8
mld EUR

Per capita

4 808
EUR

Per capita mierzony
siłą nabywczą (PPS)

9 800
EUR
(32 proc. średniej UE-28)

Prognozy

	2020	2021
Komisja Europejska (jesień 2019 r.) – łącznie z Kosowem	2,9	2,5
Bank Światowy (czerwiec 2019 r.)	3,9	4,0
Międzynarodowy Fundusz Walutowy (październik 2019 r.)	2,6	2,6

Główne gałęzie przemysłu

- produkcja stali,
- wydobycie węgla, rudy żelaza, ołowiu, cynku, manganu, boksytu, aluminium,
- montaż samochodów,
- produkcja tekstyliów,
- produkcja wyrobów tytoniowych,
- produkcja mebli drewnianych,
- produkcja amunicji,
- produkcja sprzętu AGD,
- rafinacja ropy naftowej.

Główne produkty rolne

- tytoń,
- winorośl,
- owoce,
- warzywa,
- pszenica,
- kukurydza,
- żywy inwentarz (bydło, owce).

Źródło: European Commission (2019a, 2019b), World Bank (2019b), IMF (2019b).

Źródło: CIA (2019).

**42,4
proc.**

**Udział wydatków
rządowych w PKB**

**Wskaźnik
zatrudnienia/
stopa
bezrobocia**

**46,6
proc.**

**18,4
proc.**

**Średnioroczna
inflacja CPI**

**1,4
proc.**

2018 r.

W Bośni i Hercegowinie funkcjonuje ponad 550 przedsiębiorstw państwowych, zatrudniających ok. 80 tys. osób (ok. 11 proc. zatrudnionych ogółem). Odpowiadają za jedną trzecią zaległości podatkowych. W 2017 r. do budżetu państwa wpłynęło 41 mln EUR dywidend od przedsiębiorstw państwowych, ale jednocześnie otrzymały one od rządu 109 mln EUR. Zarówno przychody, jak i straty są skoncentrowane w niewielkiej liczbie spółek: około 95 proc. dywidend zostało wpłaconych przez BH Telecom, Elektroprivreda BiH i RS Highways, a 20 spółek odpowiada za prawie 90 proc. zaległości.

Największe firmy w Bośni i Hercegowinie (TOP-10)

Przemysł/branża	Obrót (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Holdina d.o.o. Sarajevo	603,0	38,0	100 proc. INA d.d. (Chorwacja)
Bingo d.o.o. Tuzla	568,7	6,9	100 proc. Senad Dzambic (osoba fizyczna)
JP Elektroprivreda BiH d.d.	542,3	-8,2	90,37 proc. państwo (BiH); 9,63 proc. inni
Optima Grupa d.o.o. Banja Luka	469,8	7,3	100 proc. Neftegazovaja Innovacionnaja Korporacija AD (BiH)
ArcelorMittal Zenica d.o.o.	384,4	22,3	92 proc. Arcelor Mittal Holdings AG (Szwajcaria); 8 proc. państwo (BiH)
Aluminij d.d.	276,1	10,4	44,01 proc. inni; 43,99 proc. państwo (BiH); 12 proc. państwo (Chorwacja)
Hifa-Oil d.o.o.	267,0	50,6	100 proc. Izudin Ahmetic (osoba fizyczna, BiH)
Petrol BH Oil Company d.o.o. Sarajevo	264,9	18,0	100 proc. Petrol Slovenska Energetska Druzba d.d. (Słowenia)
BH Telecom d.d.	255,9	-3,2	90 proc. państwo (BiH); 10 proc. inni
Boreas d.o.o. Kresovo	250,1	6,5	99 proc. Anto Stanic (osoba fizyczna); 1 proc. Agrokro d.d. (Chorwacja)

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Największe banki w Bośni i Hercegowinie (TOP-5)

	Aktywa (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
UniCredit Bank d.d. Mostar	3 043	13,75	99,3 proc. Zagrebacka Banka d.d. (Chorwacja); 0,7 proc. inni
Raiffeisen Bank d.d. Bosna i Hercegovina	2 248	6,27	99,99 proc. Raiffeisen SEE Region Holding GmbH (Austria); 0,01 proc. inni
Intesa Sanpaolo Banka d.d.	1 054	10,38	99,99 proc. Privredna Banka Zagreb d.d. (Chorwacja); 0,01 proc. inni
Nova Banka AD Banja Luka	998,0	3,83	75,78 proc. inni; 24,22 proc. MG Mind d.o.o. (BiH)
UniCredit Banka AD Banja Luka	849,9	12,26	98,46 proc. UniCredit S.p.A. (Włochy); 1,54 proc. inni

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Największe firmy ubezpieczeniowe w Bośni i Hercegowinie (TOP-5)

	Składka przypisana brutto (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Adriatic Osiguranje d.d.	33,7	31,75	40,35 proc. inni; 19,87 proc. Adriatic Osiguranje d.d. Zagreb (Chorwacja); 19,85 proc. Euroherc Osiguranje d.d. Sarajevo (BiH); 9,99 proc. Euroherc Osiguranje d.d. (Chorwacja); 9,94 proc. Agram Life Osiguranje d.d. (Chorwacja)
UNIQA Osiguranje d.d. Sarajevo	31,6	6,62	100 proc. UNIQA internationale Beteiligungs-Verwaltungs GmbH (Austria)
Sarajevo Osiguranje d.d.	30,6	6,36	45,49 proc. państwo; 29,51 proc. inni; 25 proc. ZIF BIG-Investigaciona grupa d.d. Sarajevo (BiH)
Euroherc Osiguranje d.d.	30,5	6,04	65,21 proc. inni; 19,79 proc. Euroherc Osiguranje d.d. (BiH); 15 proc. Mladenka Crgic (osoba fizyczna)
Grawe Osiguranje d.d. Sarajevo	26,7	21,70	100 proc. Grazer Wechselfeitige Versicherung AG (Austria)

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Umiejdzynarodowienie gospodarki

Udział eksportu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

Udział importu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

Główne grupy produktów i najwięksi partnerzy handlowi w eksporcie i imporcie BiH (w proc.)

Eksport (TOP-5)

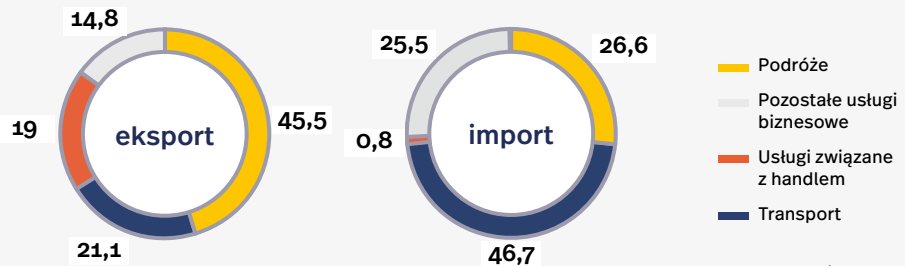
Towary		Rynki	
siedzenia (HS 9401)	4,9	Niemcy	14
energia elektryczna (HS 2716)	4,7	Włochy	13
obuwie skórzane (HS 6403)	4	Serbia	9,8
drewno przetarte lub strugane wzdłużnie (HS 4407)	3	Austria	9,1
aluminium nieobrobione plastycznie (HS 7601)	2,6	Słowenia	9
		Polska	1,4
		17. miejsce	

Import (TOP-5)

Towary		Rynki	
samochody osobowe (HS 8703)	5,5	Serbia	12
oleje ropy naftowej (HS 2710)	3,4	Niemcy	12
leki (HS 3004)	3,4	Włochy	11
garbowane skóry końskie lub bydłęce (HS 4104)	2,5	Chorwacja	7,4
części obuwia (HS 6406)	2,3	Chiny	6,7
		Polska	3,2
		10. miejsce	

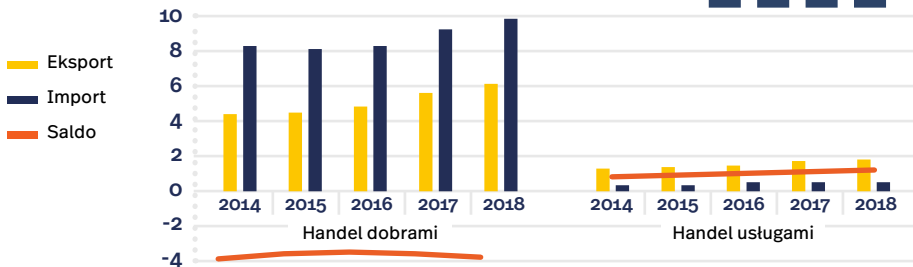
Źródło: OEC (2019).

Struktura handlu usługami Bośni i Hercegowiny w 2018 r.

Źródło: European Commission (2019f).

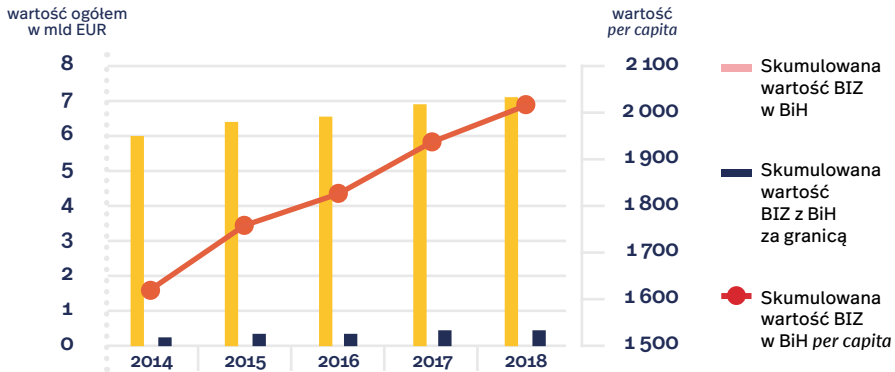
Handel Bośni i Hercegowiny dobrami i usługami w latach 2014-2018 (mld EUR)

Źródło: BHAS (2019), European Commission (2019f).

Współpraca inwestycyjna BiH w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 2014-2018

(wartość ogółem w mld EUR – lewa skala;
wartość per capita – prawa skala)

Źródło: Adarov i in. (2019).

-3,7
proc.

Saldo na rachunku obrotów bieżących bilansu płatniczego

PKB (2018 r.)

Główni inwestorzy i dziedziny inwestowania w BiH w 2017 r. (w proc.)

Źródło: Adarov i in. (2019).

Warunki prowadzenia działalności gospodarczej

Generalnie kraj jest otwarty na inwestycje zagraniczne i handel. Bogate zasoby naturalne dają potencjalne możliwości rozwoju w energetyce (elektrownie wodne i ciepłne), rolnictwie, przemyśle drzewnym i turystyce. Inwestowanie jest jednak obciążone dość dużym ryzykiem. Bośnia i Hercegowina jest uznawana za najmniej konkurencyjny kraj w Europie. Pod względem wskaźnika postrzegania korupcji (*Corruption Perception Index*) opracowanego przez Transparency International BiH w 2018 r. zajęła 89. miejsce wśród 180 krajów (Polska była 36.).

Doing Business 2020

przedostatnia
w rankingu
wśród krajów
europejskich

Klimat biznesowy wg COFACE

B

dość
wysokie ryzyko

The Global Competitiveness Report 2019

najgorszy wynik
wśród krajów Europy
Południowo-Wschodniej

Ostatnie miejsce w regionie pod względem liczby i długości procedur rejestracji firmy (założenia spółki z o.o.):

Procedura rejestracji firmy - założenie spółki z o.o.

13
procedur

80
dni

Bośnia i Hercegowina składa się z Federacji Bośni i Hercegowiny, Republiki Serbskiej i dystryktu Brzcko. W wielu przypadkach ustawodawstwo i regulacje dotyczące podatków (w tym zwolnień i zachęt inwestycyjnych) różnią się w każdej z tych trzech jednostek administracyjnych.

Główne stawki podatków w Bośni i Hercegowinie (przepisy obowiązujące w trzech jednostkach administracyjnych, w proc.)

PIT

10
proc.

CIT

10
proc.

VAT

17
proc.

Podatek od zysku

8,4
proc.

Składki na ubezpieczenia społeczne (w proc.)

Federacja Bośni i Hercegowiny

10,5
pracodawca

31
pracownik

23 – fundusz emerytalny i rentowy (w tym 6 pracodawca)
16,5 – ubezpieczenie zdrowotne (w tym 4 pracodawca)
1,5 – składka na bezrobocie (w tym 0,5 pracodawca)

Republika Serbska

33
pracownik

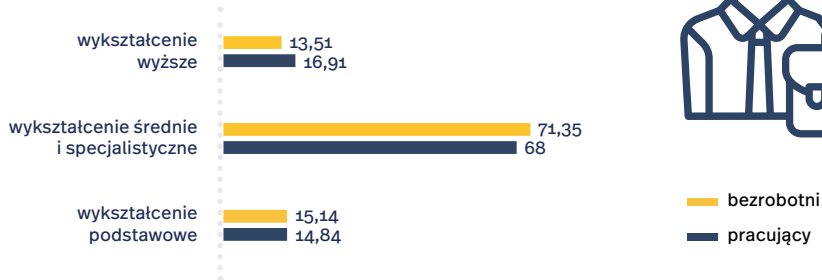
18,5 – fundusz emerytalny i rentowy (pracownik)
12 – ubezpieczenie zdrowotne (pracownik)
0,8 – składka na bezrobocie (pracownik)
1,7 – ochrona dzieci

Dystrykt Brzcko

Stawka w zależności od tego, czy pracownik przystąpi do funduszu emerytalnego Federacji BiH czy Republiki Serbskiej

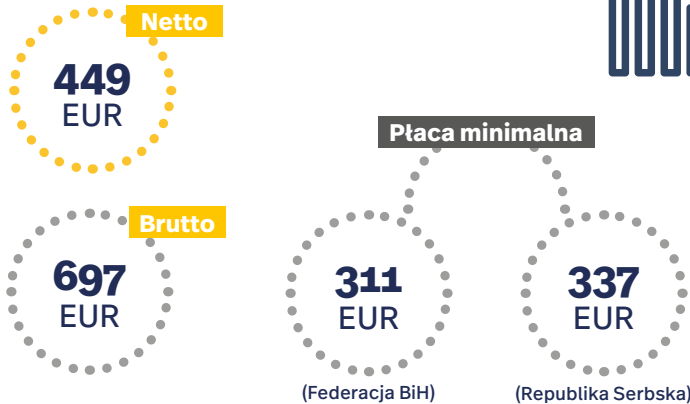
12 – ubezpieczenie zdrowotne (pracownik)
1,5 – ubezpieczenie na wypadek bezrobocia (pracownik)

Wykształcenie siły roboczej w Bośni i Hercegowinie (w proc.)

Źródło: BHAS (2019).

Średnie miesięczne wynagrodzenie w Bośni i Hercegowinie

Źródło: Eurostat (2019).

Średnia cena najmu powierzchni biurowej w Sarajewie wynosi 12,00-18,00 EUR/m² miesięcznie w budynkach klasy A oraz 9,00-13,00 EUR/m² miesięcznie w budynkach klasy B. W rejonach podmiejskich Sarajewa miesięczny czynsz waha się w granicach 5,00-9,00 EUR/m².

Mocne i słabe strony inwestowania w Bośni i Hercegowinie

Mocne strony

pomoc finansowa MFW

duże transfery od emigrantów pracujących za granicą

układ o stabilizacji i stowarzyszeniu z UE i unijne fundusze przedakcesyjne

potencjał dla rozwoju turystyki (11 proc. zatrudnienia, 9,6 proc. PKB) i energii wodnej (już obecnie stanowi 34 proc. energii elektrycznej produkowanej w BiH)

Słabe strony

fragmentacja instytucjonalna, etniczna, ekonomiczna i regulacyjna

brak inwestycji publicznych (transport, edukacja, zdrowie)

ograniczona oferta eksportowa i niska wartość dodana w eksporcie

niewłaściwe ukierunkowanie ochrony socjalnej

duży sektor nieformalny, niska aktywność ekonomiczna siły roboczej, wysokie bezrobocie wśród osób młodych

Źródło: COFACE (2019).

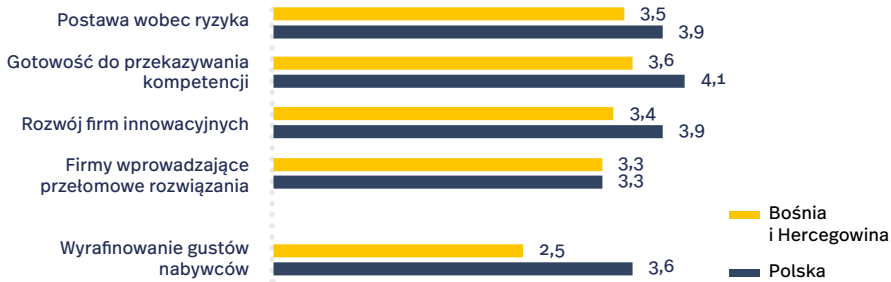

Średnia stosowana stawka celna (KNU):

Najwyższe cła są stosowane w imporcie artykułów pochodzenia zwierzęcego, napojów i tytoniu, produktów mleczarskich oraz odzieży. Stosunkowo niewielki jest zakres uciążliwych regulacji pozataryfowych, dotyczą one ok. 27,6 proc. transakcji firm unijnych. Ich powszechność jest jednak większa niż w Polsce (4,7 wobec 4,42 w skali 1-7).

Porównanie wskaźników w zakresie kultury przedsiębiorczości oraz wyrafinowania gustów nabywców w Polsce i Bośni i Hercegowinie

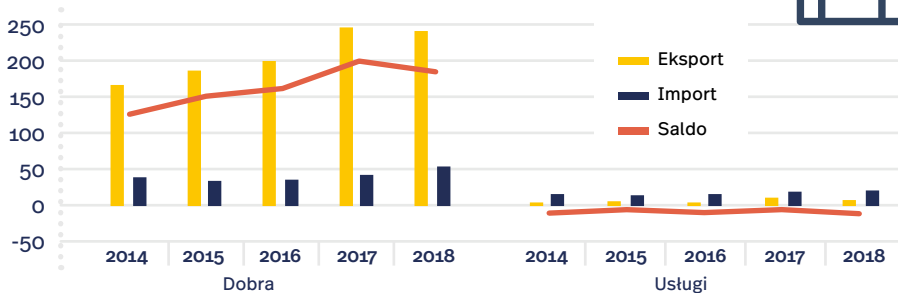

Źródło: dane WEF (2019).

Współpraca z Polską

Wartość wzajemnych BIZ jest marginalna. Według stanu na koniec 2018 r. polskie inwestycje bezpośrednie w tym kraju wyniosły 17,1 mln EUR, głównie w formie akcji i innych udziałów kapitałowych.

Handel Polski z Bośnią i Hercegowiną w latach 2014-2018 (mln EUR)

Źródło: Eurostat (2019), GUS (2019).

Główne grupy produktów w polskim handlu z Bośnią i Hercegowiną w 2018 r. (w proc.)

W polskim eksporcie

TOP-5	
meble i ich części (HS 9403)	5,8
koks i półkoks (HS 2704)	4,7
mięso z bydła, świeże lub schłodzone (HS 0201)	4,6
drut miedziany (HS 7408)	3,1
artykuły higieniczne (HS 9619)	2,7

W polskim imporcie

TOP-5	
tlenki i wodorotlenki glinu (HS 2818)	10,9
oleje ropy naftowej (HS 2710)	10,4
węglany (HS 2836)	9,8
mieszanki węglowodorów aromatycznych (HS 2707)	9,7
części do silników (HS 8409)	8,5

Źródło: Eurostat (2019).

Analiza obecnego popytu importowego Bośni i Hercegowiny oraz pozycji konkurencyjnej polskich produktów na rynkach światowych wskazuje na szanse zwiększenia sprzedaży na ten rynek następujących polskich produktów: mięso z bydła, wyroby czekoladowe, węglowodory alifatyczne, opony pneumatyczne, płyta pilśniowa, drut miedziany, wirówki, maszyny i urządzenia mechaniczne, posiadające indywidualne funkcje, pojazdy silnikowe do transportu towarów oraz siedzenia.

Przydatne adresy

Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Stosunków Ekonomicznych Bośni i Hercegowiny: <http://www.mvteo.gov.ba/>

Agencja ds. Promocji Inwestycji Zagranicznych w Bośni i Hercegowinie: <http://www.fipa.gov.ba/>

Rada Inwestorów Zagranicznych: <http://fic.ba/>

Izba Handlu Zagranicznego Bośni i Hercegowiny: <http://www.komorabih.ba/>

Izba Gospodarcza Republiki Serbskiej:
<http://www.business-rs.ba>,
<http://www.komorarars.ba>

Polsko-Bałkańska Izba Handlowa

ul. Rajców 10, 00-220 Warszawa

tel.: +48-22-8310790, +48-22-6356662

e-mail: izba.polsko.balkanska@gmail.com

<http://www.bpih.pl>

Czarnogóra

Czarnogóra jest liderem wśród państw kandydujących do UE. Status kandydata uzyskała w 2010 r., a w 2012 r. rozpoczęła negocjowanie warunków członkostwa. W ostatnim czasie rozpoczęła rokowania w rozdziale „Konkurencja”, który jest jej ostatnim rozdziałem negocjacji akcesyjnych. Jednocześnie dotychczas zamknęła tymczasowo jedynie trzy z 33 rozdziałów. Kraj wyraźnie deklaruje chęć członkostwa w UE. Od czerwca 2017 r. jest członkiem NATO.

Stolica: Podgorica

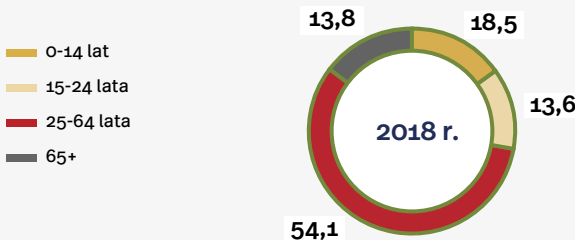
Język urzędowy: czarnogórski
Waluta: euro (EUR)

Ludność

622,2
tys.
(2018 r.)

46,7 osób/km²

Struktura wiekowa ludności Czarnogóry (w proc.)

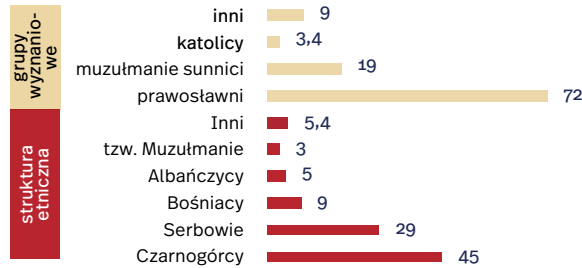

Źródło: CIA (2019).

Językiem urzędowym na poziomie narodowym jest czarnogórski, ale oficjalnie używane są również języki: serbski, bośniacki, albański i chorwacki. Angielski jest powszechnie używany, szczególnie w Pogoricy i w najważniejszych rejonach turystycznych.

Struktura etniczna i wyznaniowa Czarnogóry w 2011 r. (w proc.)

Źródło: CIA (2019).

Bogactwa naturalne Czarnogóry

Źródło: CIA (2019).

Infrastruktura tradycyjna

Drogi

57,2 km/100 km²
(w Polsce 123 km)

Porty morskie

Bar

Kolej

18,4 km linii/1000 km²
(2017 r.)
(w Polsce 61,4 km)

Internet szerokopasmowy

69
proc.

gospodarstw domowych ma dostęp do internetu szerokopasmowego (średnia UE-28 to 86 proc.)

Porty lotnicze

Podgorica, Tivat
(międzynarodowe porty lotnicze)

Internet

97
proc.

firm ma stałe łącza szerokopasmowego internetu (w UE-28 średnio 96 proc.)

Ustrój polityczny

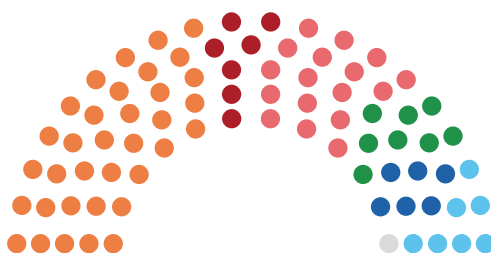
republika parlamentarna
z parlamentem jednoizbowym

Głowa państwa: Milo Đukanović

Szef rządu: Duško Marković

Struktura Parlamentu Czarnogóry

Rząd

Democratic Party of Socialists of Montenegro
– **DPS (35)** – centrum-centrolewica
(lider Milo Đukanović)

mniejsze partie (7)

Opozycja

Democratic Front – **DF (17)**
– prawicowa (przywództwo zbiorowe)

Democratic Montenegro
– **DCG (8)** – prawicowa (lider Aleksa Bečić)

For the Benefit of All
– **DSI (6)** (lider Vladimir Joković)

mniejsze partie i bezpartyjni (7)

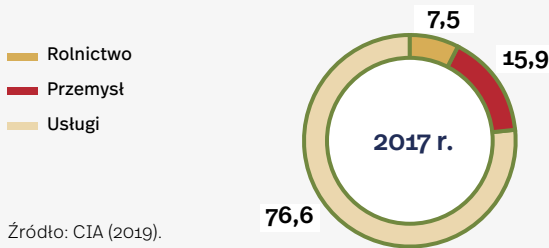
Kolejne wybory: 2020 r.

Główny polityk: **Milo Đukanović** – czarnogórski polityk i ekonomista. Władzę w Czarnogórze sprawuje od 1991 roku. Czterokrotnie zajmował stanowisko premiera (lata 1991-1998, 2003-2006, 2008-2010, 2012-2016) i dwukrotnie prezydenta (w latach 1998-2002 i od 2018 r.). Od 1998 r. jest przewodniczącym Demokratycznej Partii Socjalistów Czarnogóry (DPS). Badania opinii publicznej wskazują, że jest najpopularniejszym politykiem w kraju, a DPS – najsilniejszą partią.

Stan gospodarki

Czarnogóra jest jednym z najstabilniej rozwiniętych krajów byłej Jugosławii – wyniszczonym wojną domową i sankcjami ONZ. Jej gospodarka opiera się głównie na rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie, przy czym grunty orne zajmują tylko 5 proc. powierzchni kraju. W Czarnogórze uprawia się oliwki, figi, cytrusy, winorośl, zboża (pszenica, kukurydza), ziemniaki, warzywa i tytoń. Rozwinięta jest hodowla owiec, kóz i osłów. Przemysł jest niewielki, głównie o charakterze wydobywczym oraz huty żelaza i aluminium. Na wybrzeżu wzrasta znaczenie turystyki, która rozwija się dzięki inwestycjom zagranicznym. Czarnogóra jest przez wielu uważana za jeden z najszybciej rozwijających się rynków turystycznych na świecie.

Struktura tworzenia PKB Czarnogóry (w proc.)

Główne gałęzie przemysłu

hutnictwo,
produkcja aluminium,
przetwórstwo rolno-spożywcze,
produkcja dóbr konsumpcyjnych.

PKB Czarnogóry i jego prognozy na lata 2020-2021

Ceny bieżące
(2018 r.)

4 663
mln EUR

Per capita

7 495
EUR

Per capita mierzony siłą
nabywczą (PPS)(2017 r.)

14 700
EUR

(46 proc. średniej UE)

Prognozy

	2020	2021
Komisja Europejska (jesień 2019 r.)	3,0	2,8
Bank Światowy (czerwiec 2019 r.)	2,4	2,3
Międzynarodowy Fundusz Walutowy (październik 2019 r.)	2,5	2,9

Główne produkty rolne

tytoń,
ziemniaki,
owoce cytrusowe,
oliwki i produkty pokrewne,
winogrona/wino,
hodowla owiec,
kóz, osłów.

Źródło: CIA (2019).

Źródło: European Commission (2019a, 2019b), World Bank (2019b), IMF (2019b).

**47,4
proc.**

**Udział wydatków
rządowych w PKB**

**Średnioroczna
inflacja CPI**

**2,6
proc.**

2018 r.

**Wskaźnik
zatrudnienia/
stopa
bezrobocia**

**58,2
proc.**

**15,5
proc.**

Czarnogóra sprywatyzowała zdecydowaną większość firm państwowych. Wśród pozostałych najważniejsze to: Port w Barze, Koleje Czarnogórskie, linie lotnicze Montenegro Airlines, Lotniska Czarnogórskie, Winnice Plantaze oraz kilka firm z branży turystycznej, w tym Ulcinjska i Budvanska Rivijera.

Największe firmy w Czarnogórze (TOP-10)

Przemysł/branża	Obrót (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Elektroprivreda Crne Gore AD 	326,3	18,1	76,88 proc. państwo (Czarnogóra); 11,93 proc. A2A S.p.A. (Włochy); 11,19 proc. inni
China Road & Bridge Corporation d.o.o. 	294,5	2	China Road and Bridge Corporation (Chiny)
Voli Trade d.o.o. 	230,7	10,4	84,3 proc. Dragan Bokan (osoba fizyczna); 15,7 proc. European Bank for Reconstruction and Development
Jugopetrol AD 	164,8	21	54,35 proc. Hellenic Petroleum International AG (Austria); 43,61 proc. inni; 2,04 proc. osoba fizyczna
Hard Discount Lakovic d.o.o. 	150,6	13,9	100 proc. Mojsije Lakovic (osoba fizyczna)
Mercator-CG d.o.o. 	120,7	-3,6	56,34 proc. Poslovni Sistemi Mercator d.d. (Słowenia); 43,66 proc. Mercator-S d.o.o. (Serbia)
Bemax d.o.o. 	115,0	32,2	b.d.
Uniprom d.o.o. 	88,1	-14,7	b.d.
Crnogorski Telekom AD 	85,8	-0,7	76,53 proc. HT Holding d.o.o. (Chorwacja); 23,47 proc. inni
Montenegro Airlines AD 	80,2	13,9	99,92 proc. państwo (Czarnogóra); 0,08 proc. inni

Największe banki w Czarnogórze (TOP-5)

	Aktywa (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Crnogorska Komercijalna Banka AD	694,6	11,45	100 proc. OTP Bank Nyrt (Węgry)
Societe Generale Banka Montenegro AD	530,5		90,56 proc. Societe Generale SA (Francja); 9,44 proc. inni
Erste Bank AD	520,3		100 proc. Erste&Steiermaerkische Bank d.d. (Chorwacja)
Hipotekarna Banka AD	506,8		16,87 proc. Generali Financial Holdings FCP-FIS – Sub-Fund 2 (Luksemburg); 13,93 proc. Cerere S.p.A. (Włochy); 12,98 proc. Lorenzo Gorgoni (osoba fizyczna, Włochy); 10 proc. Antonia Gorgoni (osoba fizyczna, Włochy); 46,22 proc. inni
NLB Banka AD	489,0		99,83 proc. Nova Ljubljanska Banka d.d. (Słowenia); 0,17 proc. inni

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

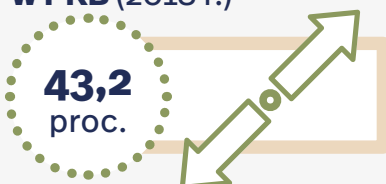
Największe firmy ubezpieczeniowe w Czarnogórze (TOP-5)

	Składka przypisana brutto (2018 r., mln EUR)	Zysk netto (mln EUR)	Właściciel
Lovcen Osiguranje AD	56,3	0,1	95,11 proc. Triglav INT d.d. (Słowenia); 4,89 proc. inni
Grawe Osiguranje AD	51,3	1,8	100 proc. Grazer Wechselseitige Versicherung AG (Austria)
Generali Osiguranje Montenegro AD	23,7	1,3	65,24 proc. Generali CEE Holding B.V. (Holandia); 26,82 proc. Generali Osiguranje Srbija AD (Serbia); 7,94 proc. inni
Sava Osiguranje AD	23,0	1,2	100 proc. Pozavarovalnica Sava d.d. (Słowenia)
Uniqa Nezivotno Osiguranje AD			99,74 proc. UNIQA Internationale Beteiligungs-Verwaltungs GmbH (Austria); 0,26 proc. inni

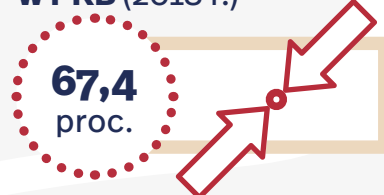
Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Umędzynarodowienie gospodarki

Udział eksportu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

Udział importu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

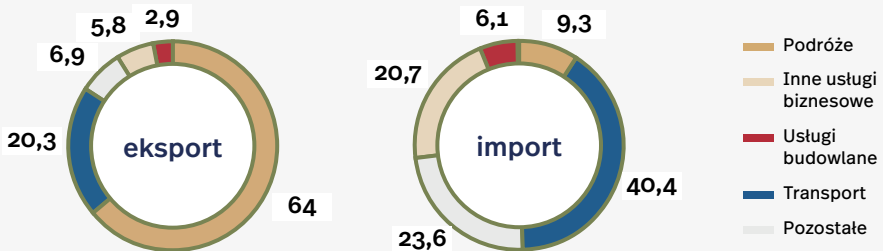

Główne grupy produktów i najwięksi partnerzy handlowi w eksporcie i imporcie Czarnogóry (w proc.)

Eksport (TOP-5)				Import (TOP-5)			
Towary		Rynki		Towary		Rynki	
rudny i koncentraty gliny (HS 2606)	18	Serbia	13	oleje ropy naftowej (HS 2710)	6,4	Serbia	25
aluminium nieobrobione plastycznie (HS 7601)	16	Chiny	11	samochody osobowe (HS 8703)	4,8	Chiny	10
statki specjalnego przeznaczenia (HS 8905)	6,6	Bośnia i Hercegowina	11	transformatory elektryczne (HS 8504)	2,4	Niemcy	7,4
samochody osobowe (HS 8703)	4,9	Hongkong	7,3	leki (HS 3004)	2,3	Bośnia i Hercegowina	7,2
leki (HS 3004)	3,8	Węgry	7,2	aparatura nadawcza dla radiofonii lub telewizji (HS 8525)	2,1	Włochy	6,9
		Polska	3,7			Polska	2,4
		10. miejsce				9. miejsce	

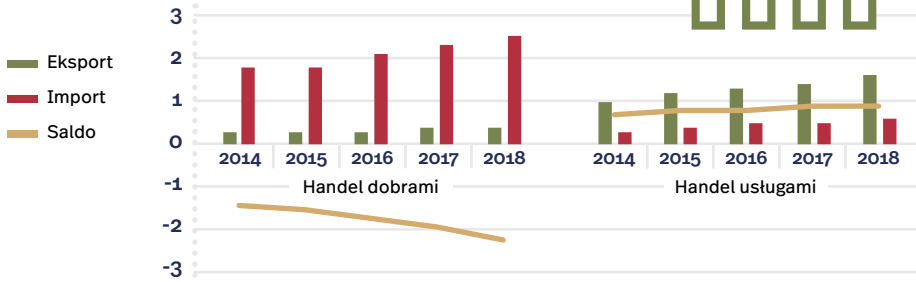
Źródło: OEC (2019).

Struktura handlu usługami Czarnogóry w 2018 r.

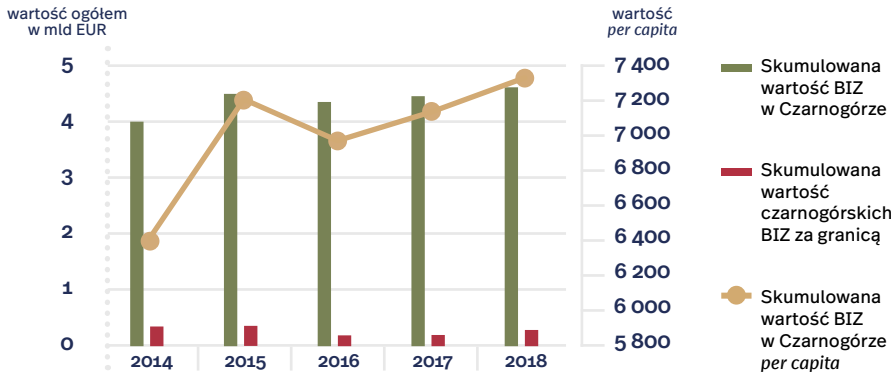
Źródło: European Commission (2019f).

Handel Czarnogóry dobrami i usługami w latach 2014-2018 (mld EUR)

Źródło: MONSTAT (2019), European Commission (2019f).

Współpraca inwestycyjna Czarnogóry w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 2014-2018 (wartość ogółem w mld EUR – lewa skala; wartość per capita – prawa skala)

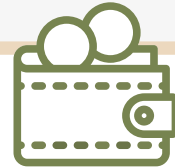

Źródło: Adarov i in. (2019).

-17
proc.

Saldo na rachunku obrotów bieżących bilansu płatniczego

PKB (2018 r.)

Główni inwestorzy i dziedziny inwestowania w Czarnogórze w 2017 r. (w proc.)

Inwestorzy

Włochy
14,9

Rosja
10,7

Cypr
6,1

Serbia
5,2

Chorwacja
4,4

Dziedziny

turystyka
obsługa nieruchomości
energetyka
telekomunikacja
bankowość i budownictwo

Źródło: Adarov i in. (2019).

Warunki prowadzenia działalności gospodarczej

Kraj charakteryzuje duża swoboda gospodarcza i stabilność monetarna. Istotnymi barierami w zaangażowaniu na tym rynku są jednak: korupcja, upolitycznienie wymiaru sprawiedliwości, przestępczość zorganizowana, przybliżony nierzetelny rejestr gruntów oraz powolność biurokratyczna. Wskaźnik postrzegania korupcji (*Corruption Perception Index*) opracowany przez Transparency International uplasował Czarnogórę na 67. miejscu (2018 r.) wśród 180 krajów (Polska była 36.). **Jest to wynik najlepszy wśród krajów Bałkanów Zachodnich.**

Firmy krajowe i zagraniczne korzystają z równego traktowania. Spółki zagraniczne mogą posiadać 100 proc. udziałów w spółce krajowej, a ich zyski i dywidendy mogą być repatriowane bez ograniczeń. Liderzy biznesu oceniają, że Czarnogóra ma najlepszą strategię rozwoju technologicznego wśród państw regionu.

The Global Competitiveness Report 2019

lider w regionie
pod względem
rozwoju technologii

73.

Klimat biznesowy wg COFACE

A4

umiarkowane
ryzyko

Doing Business 2020

znaczący postęp
w zakresie pozwoleń
na budowę
(awans o 35 miejsc)
i handlu
(awans o 5 miejsc)

50.

Procedura rejestracji firmy – założenie spółki z o.o.

8
procedur

12
dni

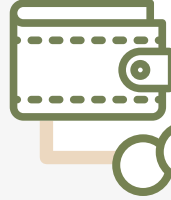
Stawka podatków od osób prawnych wynosi 9 proc. Firmy mogą korzystać z dodatkowych zachęt, np.:

dla obszarów rozwijających się (zwolnienie z CIT i obniżenie PIT przez 8 lat),

obniżonej stawki VAT (0 proc.) w przypadku dostaw towarów i usług na potrzeby budowy i wyposażenia hoteli cztero- lub pięciogwiazdkowych,

w strefach biznesowych w gminach: Berane, Bijelo Polje, Cetinje, Kolasin, Mojkovac, Niksic, Podgorica i Ulcinj.

Podatek od zysku

9
proc.

Składki na ubezpieczenia społeczne

10,3
proc.

pracodawca

24
proc.

pracownik

20,5 proc. – fundusz emerytalny (5,5 proc. pracodawca, 15 proc. pracownik)

12,8 proc. – ubezpieczenie zdrowotne (4,3 proc. pracodawca; 8,5 proc. pracownik)

1,0 proc. – składka na bezrobocie (po 0,5 proc.)

Główne stawki podatków w Czarnogórze

PIT

9
proc.

CIT

9
proc.

VAT

21
proc.

stawka podstawowa

11
proc.

dla wynagrodzeń brutto przekraczających średnie wynagrodzenie miesięczne

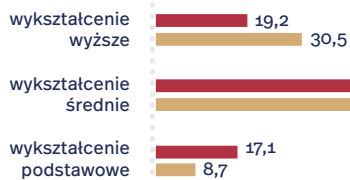
7
proc.

stawka obniżona (chleb, mleko, książki, lekarstwa, komputery)

Źródło: PWC (2019).

W Czarnogórze nie istnieją żadne lokalne (tj. gminne) podatki dochodowe od osób prawnych.

Wykształcenie siły roboczej w Czarnogórze (w proc.)

— bezrobotni
— pracujący

Źródło: MONSTAT (2019).

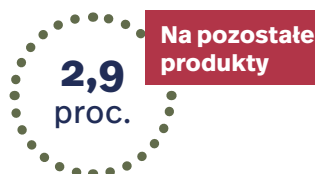
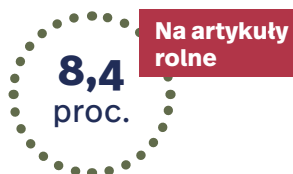
Średnie miesięczne wynagrodzenie w Czarnogórze

Źródło: Eurostat (2019).

W stolicy średnia cena najmu powierzchni biurowej w nowoczesnych biurowcach wynosi miesięcznie 16,50 EUR/m² (waha się w granicach 14,00-22,00 EUR), a w budynkach niższej klasy – 12,50 EUR (10,00-14,00 EUR/m²).

Średnia stosowana stawka celna (KNU):

Najwyższe cła importowe mają zastosowanie w imporcie wyrobów mleczarskich, napojów i tytoniu, produktów pochodzenia zwierzęcego, owoców i warzyw oraz odzieży. Stosunkowo duży jest zakres uciążliwych regulacji pozataryfowych. Dotykają one ok. 2/3 transakcji realizowanych przez firmy unijne. Ich powszechność jest nieco większa niż w Polsce (4,45 wobec 4,42 w skali 1-7).

Mocne i słabe strony inwestowania w Czarnogórze

Mocne strony

duży potencjał turystyczny
(morze, góry, korzystny klimat)

duży potencjał hydroelektryczny

wprowadzenie euro

negocjacje w sprawie przystąpienia
do Unii Europejskiej

dobra jakość edukacji
i zdrowia

Słabe strony

niewielki rynek

uzależnienie od turystyki,
budownictwa, energetyki

wytwarzanie energii w dużej mierze
na bazie dotowanego węgla

nierozwinięta sieć drogowa
i elektryczna

bezrobocie strukturalne,
brak wykwalifikowanego personelu

głosowania uzależnione od
pochodzenia etnicznego;
brak zmienności politycznej

słabo rozwinięte instytucje otoczenia
biznesu

duża gospodarka nieformalna
(25 proc. siły roboczej) i niski wskaźnik
aktywności ekonomicznej

Źródło: COFACE (2019).

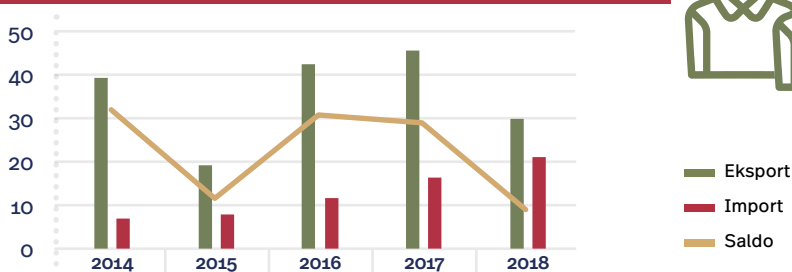
Porównanie wskaźników w zakresie kultury przedsiębiorczości oraz wyrafinowania gustów nabywców w Polsce i Czarnogórze

Źródło: dane WEF (2019).

Współpraca z Polską

Wymiana handlowa między Polską a Czarnogórą w latach 2014-2018 (mln EUR)

Źródło: Eurostat (2019).

Główne grupy produktów w polskim handlu z Czarnogórą w 2018 r. (w proc.)

W polskim eksporcie

TOP-5	
pozostałe przetwory spożywcze (HS 2106)	6,4
telefony komórkowe, aparaty routingowe (HS 8517)	5,8
meble i ich części (HS 9403)	5,1
artykuły higieniczne (HS 9619)	3,6
czekolada (HS 1806)	3,8

W polskim imporcie

TOP-5	
rudy i koncentraty cynku (HS 2608)	75,8
artykuły pirotechniczne (bez sztucznych ogni) (HS 3604)	10,3
rudy i koncentraty glinu (HS 2606)	6,6
naboje i ich części (HS 9306)	2,2
odpady i złom aluminium (HS 7602)	2,1

Źródło: Eurostat (2019).

W ostatnich latach polskie firmy świadczyły na rzecz Czarnogóry usługi o wartości około 3 mln EUR rocznie. Niewielkie było również ich zaangażowanie inwestycyjne w formie BIZ. Według stanu na koniec 2018 r. polskie inwestycje bezpośrednie w tym kraju wyniosły około 31 mln EUR, głównie w formie instrumentów dłużnych.

Z analizy obecnego popytu importowego Czarnogóry oraz pozycji konkurencyjnej polskich produktów na rynkach światowych wynika,

że na tym rynku duże perspektywy rozwoju ma polski eksport mięsa z bydła, przetworów spożywczych i konserw warzywnych, a wśród dóbr przemysłowych: papieru i tektury, artykułów biżuteryjnych, niektórych maszyn i urządzeń mechanicznych, części do urządzeń elektrycznych, pojazdów silnikowych do transportu towarów oraz śmigłowców i statków powietrznych.

Przydatne adresy

Ministerstwo Gospodarki:

<http://www.mek.gov.me/>

Czarnogórska Agencja Promocji Inwestycji:

<http://www.mipa.co.me/>

Rada Prywatyzacji i Inwestycji Kapitałowych:

<http://www.szp.gov.me/pocetna>

Izba Gospodarcza Czarnogóry:

<http://www.privrednakomora.me/>

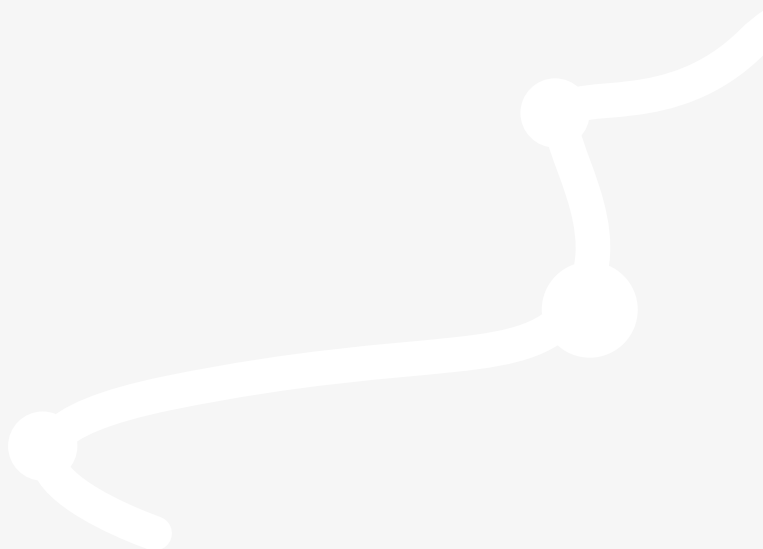
Polsko-Bałkańska Izba Handlowa

ul. Rajców 10, 00-220 Warszawa

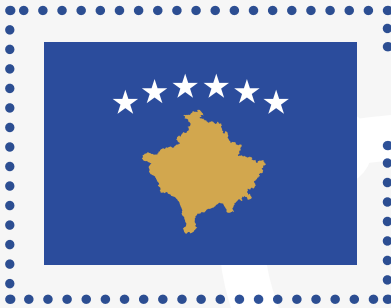
tel.: +48-22-8310790, +48-22-6356662

e-mail: izba.polsko.balkanska@gmail.com

<http://www.bpih.pl>

Kosowo

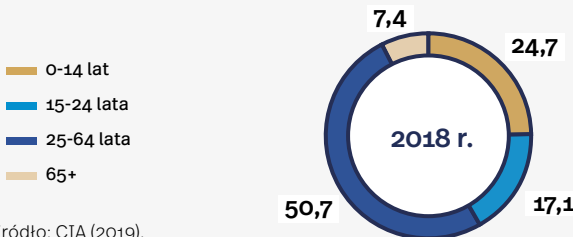
Stolica: Prisztina

Język urzędowy: albański, serbski

Waluta: euro (EUR)

Unia Europejska odgrywa znaczącą rolę w odbudowie i rozwoju Kosowa. Przyczyniają się do tego zarówno działania państw członkowskich, jak i instytucji unijnych, w tym Specjalnego Przedstawiciela (promowanie norm europejskich, praw człowieka i podstawowych wolności, stały dialog polityczny i techniczny z władzami Kosowa) oraz misji Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (EPBiO) w dziedzinie praworządności (EULEX). UE świadczy na rzecz Kosowa również pomoc finansową. Jako część regionu Bałkanów Zachodnich, Kosowo ma wyraźną europejską perspektywę. Unijno-kosowska Umowa o Stabilizacji i Stowarzyszeniu obowiązuje od 2016 r. Obecnie Kosowo jest potencjalnym kandydatem do członkostwa w UE.

Struktura wiekowa ludności Kosowa (w proc.)

Źródło: CIA (2019).

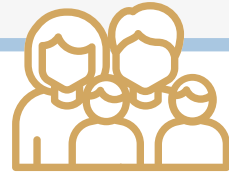
Ludność

1 907,6
tys.
(2018 r.)

159 osób/km²

Kosowo jest krajem o najmłodszej strukturze wiekowej w regionie – jedną czwartą populacji stanowią osoby w wieku poniżej 15 lat. Poza językami urzędowymi używa się tureckiego, romskiego i bośniackiego. Język angielski jest powszechnie znany, szczególnie przez młodzież.

Struktura etniczna i wyznaniowa ludności Kosowa w 2011 r. (w proc.)

Źródło: CIA (2019).

Bogactwa naturalne Kosowa

węgiel brunatny

nikiel

ołów

cynk

magnez

boksyt

kaolin

chrom

Infrastruktura tradycyjna

Drogi

78,8 km/100 km²
(w Polsce 123 km)

Porty lotnicze

Prisztina
(międzynarodowy port lotniczy)

Internet szerokopasmowy

gospodarstw domowych ma dostęp do internetu szerokopasmowego (średnia UE-28 to 86 proc.)

Kolej

30 km linii/1000 km² (2013 r.)
(w Polsce 61,4 km - 2017 r.)

Ustrój polityczny

demokratyczny,
parlament jednoizbowy

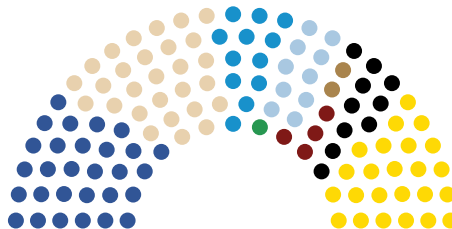

Głowa państwa: Hashim Thaçi

Szef rządu: Ramush Haradinaj

Struktura Parlamentu Kosowa

120
miejsc

Koalicja rządząca

Vetëvendosje – VV (29) – centrolewica
(lider Albin Kurti)
Democratic League of Kosovo – LDK (28) – centro-
prawica (lider Isa Mustafa)

Alliance for the Future of Kosovo – AAK (12) –
centroprawica-prawica (lider Ramush Haradinaj)

Social Democratic Party of Kosovo – PSD (1) –
centrolewica (lider Shpend Ahmeti)

Serb List – SL (10) – centroprawica
(lider Goran Rakić)

Social Democratic Initiative – NISMA (4) –
centrolewica (lider Fatmir Limaj)

New Kosovo Alliance – AKR (2) – centrum
(lider Behgjet Pacolli)

Pozostałe mniejszości narodowe (10)

Opozycja

Democratic Party of Kosovo - PDK (24) –
centroprawica (lider Kadri Veseli)

Rząd w trakcie tworzenia.

Kolejne wybory: 2023 r.

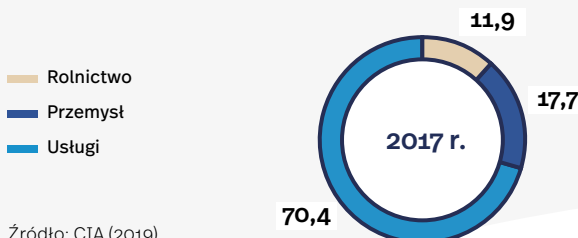
Czołowy polityk: **Hashim Thaçi** – kosowski polityk i przywódca, przewodniczący Demokratycznej Partii Kosowa (do czasu rezygnacji w 2016 r.). Był pierwszym premierem Kosowa (lata 2008-2014). 17 lutego 2008 r. ogłosił niepodległość Kosowa, a następnie prowadził z Serbią dialog, który doprowadził do normalizacji stosunków dwustronnych. Za swoje zaangażowanie na rzecz pokoju i stabilizacji w 2014 r.

został nominowany do Pokojowej Nagrody Nobla przez amerykańskich kongresmanów i senatorów, a także przedstawiciele Parlamentu Europejskiego. W kolejnych latach był ministrem spraw zagranicznych i wicepremierem. Od kwietnia 2016 r. jest prezydentem Kosowa.

Stan gospodarki

Około 30 proc. powierzchni Kosowa pokrywają lasy. W gospodarce dominują: rolnictwo, wydobywanie metali i górnictwo oraz produkcja materiałów budowlanych. Rolnictwo cechuje niska produktywność, nawet w porównaniu z innymi krajami regionu – wynik małej powierzchni gospodarstw rolnych, ograniczonej mechanizacji i braku wiedzy technicznej. Przemysł Kosowa charakteryzuje się niską wartością dodaną i słabą dywersyfikacją. Jest zdominowany przez firmy mikro, małe i średnie o niskim poziomie integracji z globalnymi łańcuchami wartości, innowacyjności i zaangażowaniu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Gospodarka Kosowa nadal jest silnie uzależniona od pomocy społeczności międzynarodowej i diaspory (w zakresie pomocy finansowej i technicznej). Przelewy z diaspory (głównie z Niemiec, Szwajcarii i krajów nordyckich) są szacowane na ok. 17 proc. PKB, a międzynarodowa pomoc darczyńców – na ok. 10 proc. PKB.

Struktura tworzenia PKB Kosowa (w proc.)

Źródło: CIA (2019).

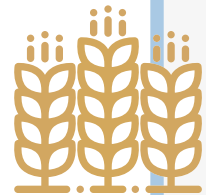
Główne gałęzie przemysłu

- wydobywanie minerałów,
- produkcja materiałów budowlanych, metale nieszlachetne,
- produkcja skór,
- maszyny i urządzenia,
- artykuły spożywcze i napoje,
- przemysł tekstylny.

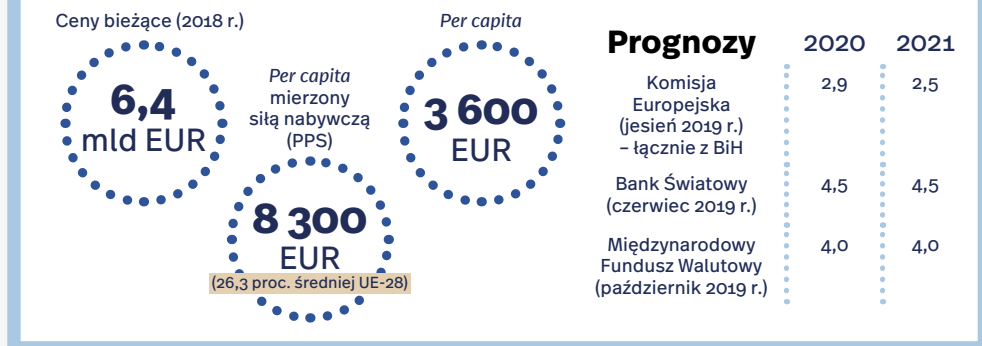
Główne produkty rolne

- pszenica,
- kukurydza,
- jabłoty,
- ziemniaki,
- papryka,
- owoce,
- nabiał,
- żywy inwentarz,
- ryby.

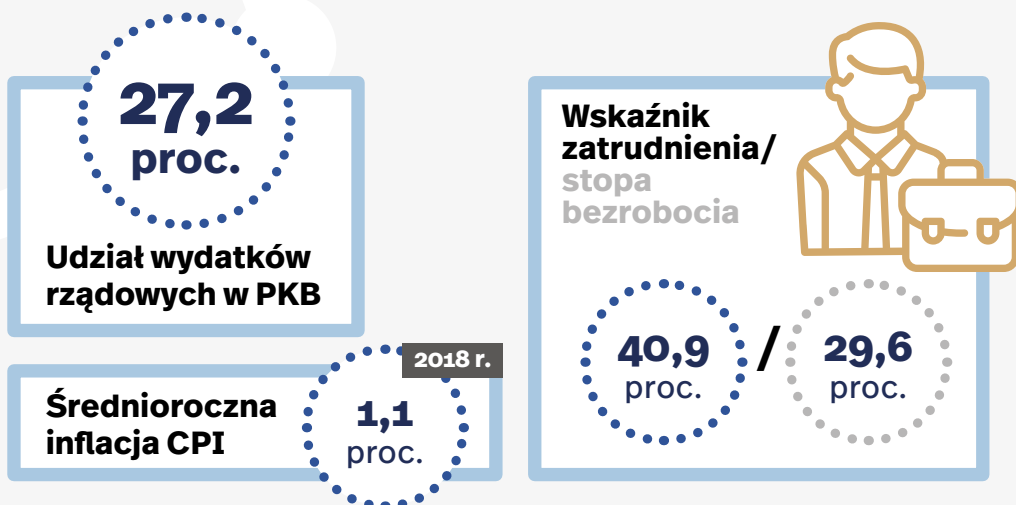

Źródło: CIA (2019).

PKB Kosowa i jego prognozy na lata 2020-2021

Źródło: European Commission (2019a, 2019b), World Bank (2019b), IMF (2019b).

Kosowo sprywatyzowało większość przedsiębiorstw państwowych.

Największe banki w Kosowie

	Aktywa (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Raiffeisen Bank Kosovo Sh.a.	888,9	-1,33	100 proc. Raiffeisen SEE Region Holding GmbH (Austria)
ProCredit Bank Sh.a.	754,0	-5,15	ProCredit Holding (Niemcy)
NLB Banka Sh.a. Prishtina	668,1	14,39	81,21 proc. Nova Ljubljanska Banka d.d. (Słowenia); 18,79 proc. inni
TEB Sh.a.	488,5 (2017 r.)	13,8	100 proc. TEB Holding A.S. (Turcja)

Źródło: baza firm SeeNews (2019).

Największe firmy w Kosowie (TOP-10)

Przemysł/branża	Obrót (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Korporata Energjetike e Kosoves Sh.a. 	416,5	6,7	100 proc. państwo (Kosowo)
Telekomi i Kosoves Sh.a. 	99,3	-13,9	100 proc. państwo (Kosowo)
Kompania Kosovare per Distribuim dhe Furnizim me Energji Elektrike Sh.a. 	117,9	0,6	100 proc. Kosovo Calik Limak Energy Sh.a. (Kosowo)
Operator Sistemi, Transmisioni dhe Tregu Sh.a. 	225,2	1,8	100 proc. państwo (Kosowo)
Trepca Sh.a. 	11,6	1,1	80 proc. państwo (Kosowo); 20 proc. osoby fizyczne
Pristina Sh.a. 	126,7	0,5	100 proc. państwo (Kosowo)
Posta e Kosoves Sh.a. 	19,2	1,9	100 proc. państwo (Kosowo)
Kid Zone Kosova Sh.p.k. 	5,0	1,7	55 proc. Balfin Sh.p.k. (Albania); 35 proc. Arsim Papraniku (osoba fizyczna); 10 proc. Juljan Mane (osoba fizyczna)
Cactus Sh.a. 	8,3	3,3	52,68 proc. Armend Malazogu (osoba fizyczna); 28,98 proc. Driton Hapciu (osoba fizyczna); 10,21 proc. Visar Ramajli (osoba fizyczna); 8,13 proc. (osoba fizyczna)
Studio Moderna Kosova Sh.p.k. 	1,4	0,4	100 proc. Studio Moderna Holdings B.V. (Holandia)

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Największe firmy ubezpieczeniowe w Kosowie

	Składka przypisana brutto (2018 r., mln EUR)	Zysk netto (mln EUR)	Właściciel
Sigal Uniqa Group Austria Sh.a.	20,2 (aktywa 2017 r.)	0,5	100 proc. UNIQA Versicherungen AG (Austria)
Sigal Life Uniqa Group Austria Sh.a.	4,9 (aktywa 2017 r.)	0,1	100 proc. Sigal Uniqa Group Austria Sh.a. (Albania)

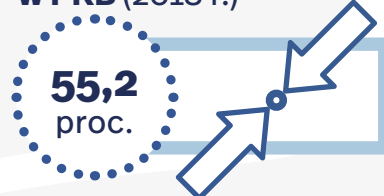
Źródło: baza firm SeeNews (2019).

Umiejędzynarodowienie gospodarki

Udział eksportu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

Udział importu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

Główne grupy produktów i najwięksi partnerzy handlowi w eksporcie i imporcie Kosowa (w proc.)

Eksport (TOP-5)

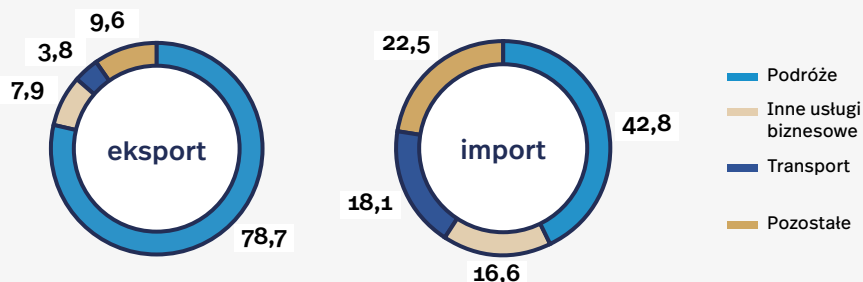
Towary		Rynki	
żelazo i stal (HS 72)	21,3	Albania	18,6
paliwa, oleje mineralne i produkty ich destylacji (HS 27)	9,8	Macedonia	11,9
rudy metali (HS 26)	9,4	Indie	9,9
tworzywa sztuczne i artykuły z nich (HS 39)	8,7	Serbia	9,1
artykuły z żelaza lub stali (HS 73)	7,4	Szwajcaria	7,8
		Polska	1,4
		16. miejsce	

Import (TOP-5)

Towary		Rynki	
paliwa, oleje mineralne i produkty ich destylacji (HS 27)	12,5	Niemcy	11,8
pojazdy, ich części i akcesoria (HS 87)	8,7	Serbia	11,6
maszyny i urządzenia mechaniczne, ich części (HS 84)	7,1	Turcja	10,1
tworzywa sztuczne i artykuły z nich (HS 39)	5,5	Chiny	9,3
żelazo i stal (HS 72)	5,3	Albania	6,2
		Polska	2,6
		10. miejsce	

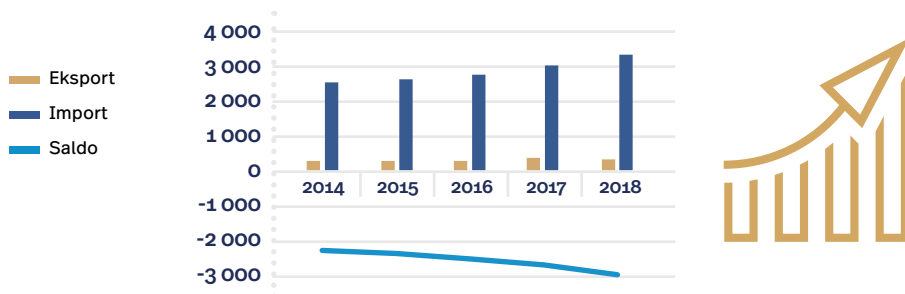
Źródło: ASK (2019).

Struktura kosowskiego handlu usługami w 2018 r.

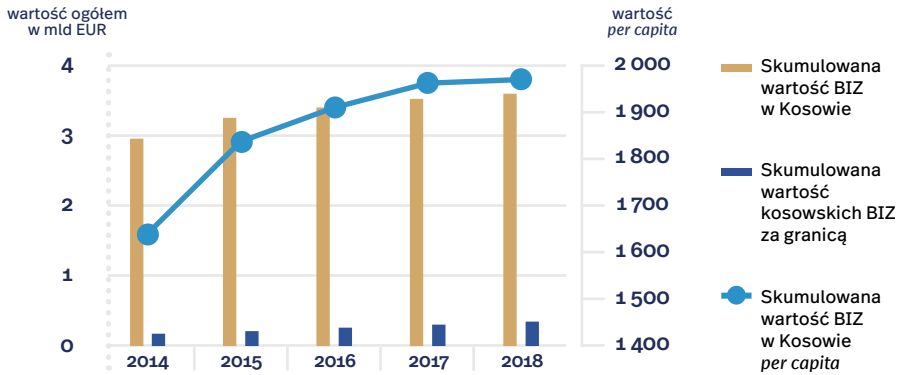
Źródło: Bank Centralny Kosowa (2019).

Handel zagraniczny Kosowa w latach 2014-2018 (mln EUR)

Źródło: ASK (2019).

Współpraca inwestycyjna Kosowa w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 2014-2018 (wartość ogółem w mld EUR – lewa skala; wartość *per capita* – prawa skala)

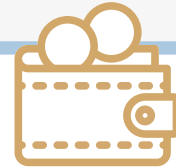

Źródło: Adarov i in. (2019).

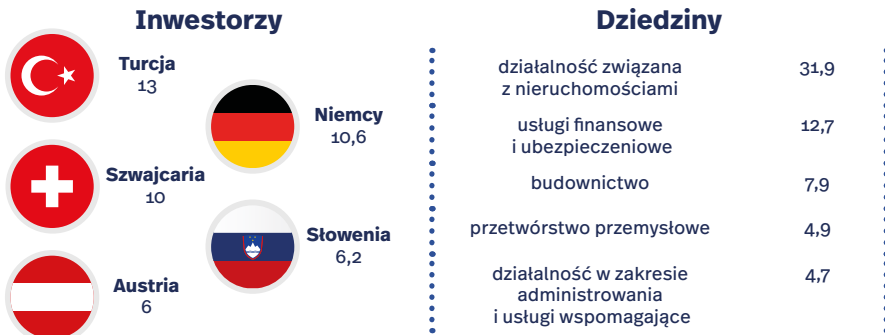
-8,1
proc.

Saldo na rachunku obrotów bieżących bilansu płatniczego

PKB (2018 r.)

Główni inwestorzy i dziedziny inwestowania w Kosowie w 2017 r. (w proc.)

Źródło: Adarov i in. (2019).

Warunki prowadzenia działalności gospodarczej

Kosowo ma niższe koszty pracy niż reszta krajów regionu, jednak wysoki poziom korupcji (93. miejsce pod względem wskaźnika postrzegania korupcji *Corruption Perception Index* opracowanego przez Transparency International w 2018 r.), trudności z egzekwowaniem umów i niestabilne dostawy energii elektrycznej zniechęcają potencjalnych inwestorów. Ponadto jest to nadal teren konfliktu etnicznego serbsko-albańskiego.

Doing Business 2020

wśród 20 krajów,
które najbardziej
poprawiły swój wynik

57.

Klimat biznesowy
wg COFACE

E

najwyższe ryzyko

Procedura rejestracji firmy jest bardzo krótka
– założenie spółki z o.o.

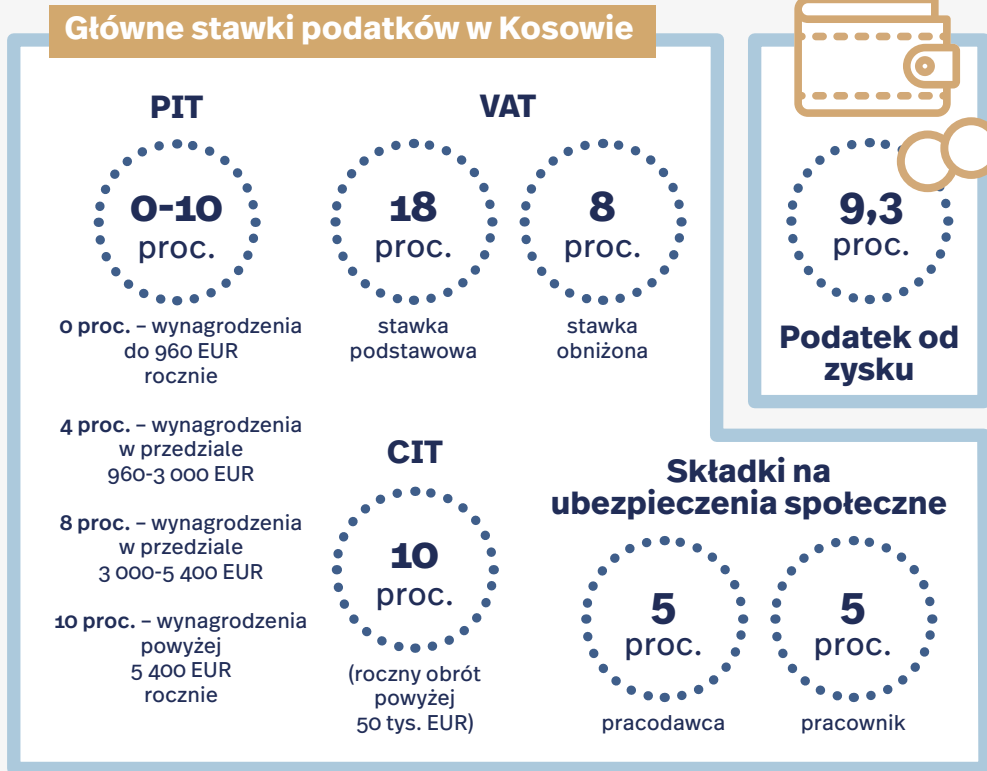
3
procedury

4,5
dnia

System podatkowy w Kosowie jest stosunkowo prosty. Podatki różnią się w zależności od rodzaju działalności i rocznego obrotu przedsiębiorstwa.

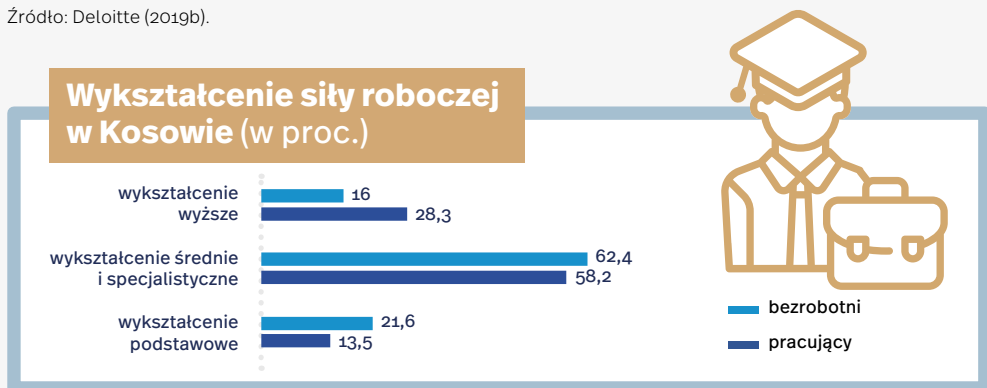
Głównym podatkiem w Kosowie jest podatek od wartości dodanej (VAT)

Główne stawki podatków w Kosowie

Źródło: Deloitte (2019b).

Wykształcenie siły roboczej w Kosowie (w proc.)

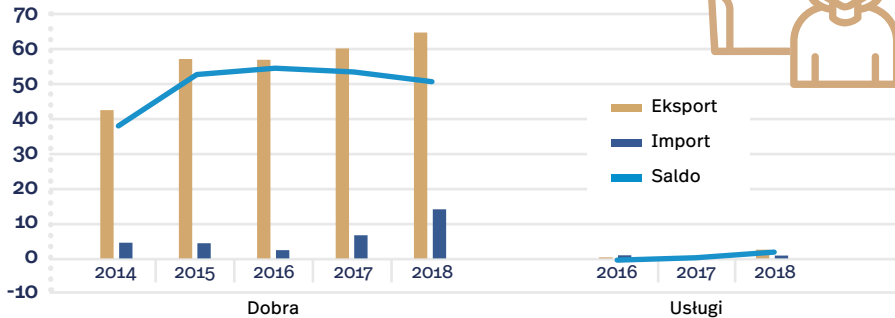
Źródło: ASK (2019).

Średnie miesięczne wynagrodzenie w Kosowie

Współpraca z Polską

Handel Polski z Kosowem w latach 2014-2018 (mln EUR)

Źródło: Eurostat (2019), GUS (2019).

Główne grupy produktów w polskim handlu z Kosowem w 2018 r. (w proc.)

W polskim eksporcie

TOP-5	
papirosy (HS 2402)	28,4
przędza jednowłóknowa z tworzyw sztucznych (HS 3916)	4,7
mięso z bydła, świeże lub schłodzone (HS 0201)	3,2
czekolada (HS 1806)	3,2
mięso i podroby jadalne z drobiu (HS 0207)	2,9

W polskim imporcie

TOP-5	
rudy i koncentraty cynku (HS 2608)	52,6
odpady i złom metali szlachetnych (HS 7112)	45,2
konserwowane warzywa i owoce (HS 2001)	0,7
przyrządy i urządzenia meteorologiczne, geodezyjne itp. (HS 9015)	0,7
pozostałe gotowe artykuły włókiennicze (HS 6307)	0,3

Źródło: Eurostat (2019).

Przydatne adresy

Ministerstwo Rozwoju Gospodarczego:

<https://mzhe-ks.net/en/home>

Ministerstwo Handlu i Przemysłu:

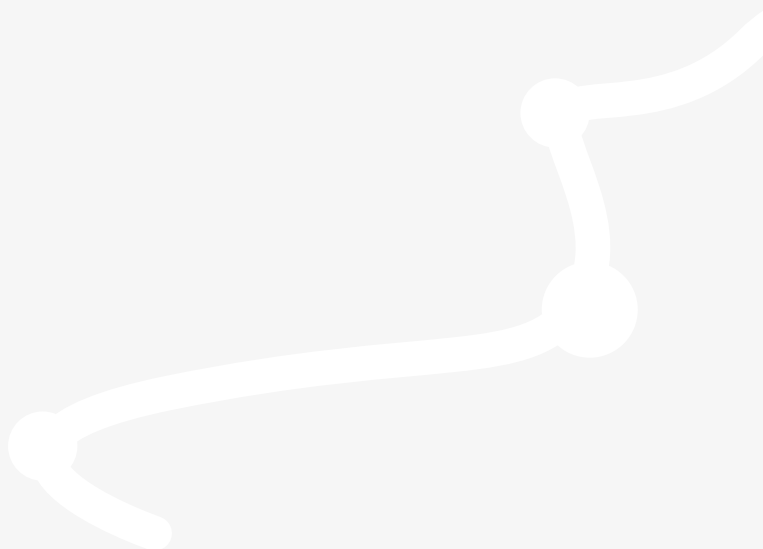
<https://mti.rks-gov.net/page.aspx?id=2,78>

Kosowska Agencja Inwestycji i Wsparcia Przedsiębiorstw:

<https://kiesa.rks-gov.net/>

Kosowska Izba Gospodarcza:

<https://www.oek-kcc.org/En>

Północna Macedonia

Stolica: Skopje

Język urzędowy: macedoński, albański

Waluta: denar macedoński (MKD)

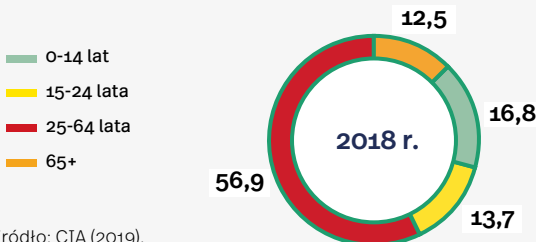
Ludność

2 077
tys.
(31.12.2018 r.)

82 osoby/km²

Północna Macedonia podpisała Porozumienie o Stabilizacji i Stowarzyszeniu z Unią Europejską jako pierwsze państwo Europy Południowo-Wschodniej. Od 2005 r. jest kandydatem do członkostwa w Unii i oczekuje na decyzję w sprawie rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych. 6 lutego 2019 r. podpisała protokół akcesji do NATO.

Struktura wiekowa ludności Północnej Macedonii (w proc.)

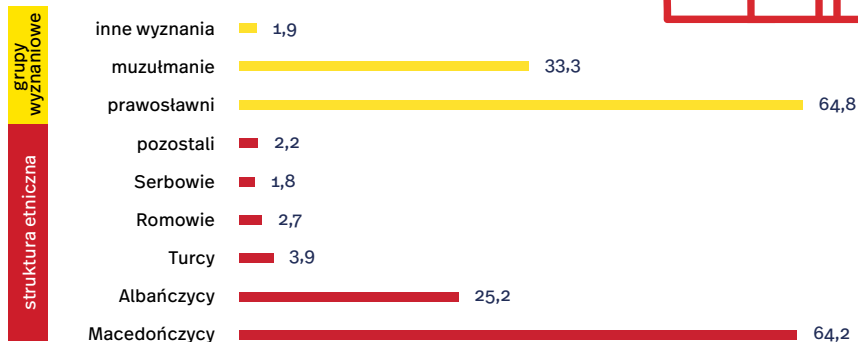
Źródło: CIA (2019).

Kurs średnioroczny (2018 r.):

1 USD = **52,1226**
MKD

1 EUR = **61,5111**
MKD

Struktura etniczna i wyznaniowa Północnej Macedonii w 2002 r. (w proc.)

Źródło: CIA (2019).

Znaczna część społeczeństwa posługuje się kilkoma językami obcymi, w tym angielskim (szczególnie osoby młode), francuskim, niemieckim i serbsko-chorwackim (większość osób starszych, ale też młodsze pokolenia) oraz rosyjskim. Najbardziej rośnie popularność języka angielskiego.

Bogactwa naturalne Północnej Macedonii

Infrastruktura tradycyjna

Drogi

54,4 km/100 km²
(w Polsce 123 km)

Kolej

**27,1 km linii
/1000 km²**
(2017 r.)

(w Polsce 61,4 km)

Porty lotnicze

Skopje, Ochryda
(międzynarodowe
porty lotnicze)

Internet szerokopasmowy

**78
proc.**

gospodarstw domowych ma dostęp
do internetu szerokopasmowego
(średnia UE-28 to 86 proc.)

Internet

**81,5
proc.**

firm ma stałe łącza
szerokopasmowe
(w UE-28 średnio 96 proc.)

Ustrój polityczny

republika
z parlamentem jednoizbowym

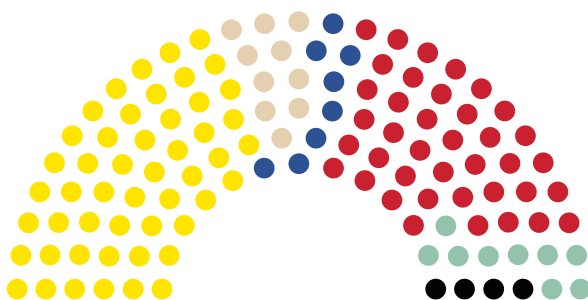

Głowa państwa: Stewo Pendarowski

Szef rządu: Oliwer Spasowski

Struktura Parlamentu Północnej Macedonii

120
miejsc

Rząd

Social Democratic Union of Macedonia – SDSM (50)
– centrolewica (lider Zoran Zaew)

Demokracik Union for Integration – DUI (10) –
centroprawica (lider: Ali Ahmeti)

mniejsze partie (8)

Opozycja

Internal Macedonian Revolutionary Organization
– Democratic Party for Macedonian National Unity
– VMRO-DPMNE (39) – centroprawica-prawica
(lider: Hristijan Mickoski)

Niezależni (9)

mniejsze partie (4)

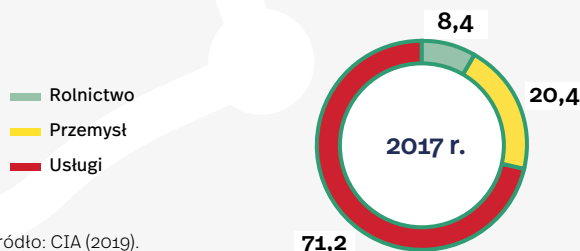
Kolejne wybory: 2020 r.

Główny polityk: **Zoran Zaew** – macedoński ekonomista i polityk. W latach 2005-2016 był burmistrzem Strumicy. W latach 2008-2009 oraz od 2013 r. pełnił funkcję przewodniczącego Socjaldemokratycznego Związku Macedonii (SDSM). W latach 2017-2020 był premierem Macedonii Północnej. Jego rząd doprowadził do zawarcia historycznych porozumień z Bułgarią i Grecją, otwierających drogę Północnej Macedonii do członkostwa w NATO i Unii Europejskiej.

Stan gospodarki

Północna Macedonia jest krajem w przeważającej mierze górskim i wyżynnym, bez dostępu do morza. Ma charakter rolniczy (uprawa zbóż, tytoniu, owoców i orzeszków ziemnych; tradycyjna hodowla owiec), ale rozwinięty jest również przemysł włókienniczy, metalowy, spożywczy (skupiony w rejonie stolicy) oraz rzemiosło artystyczne.

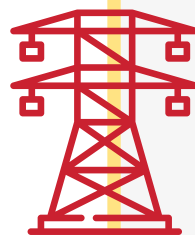
Struktura tworzenia PKB Północnej Macedonii (w proc.)

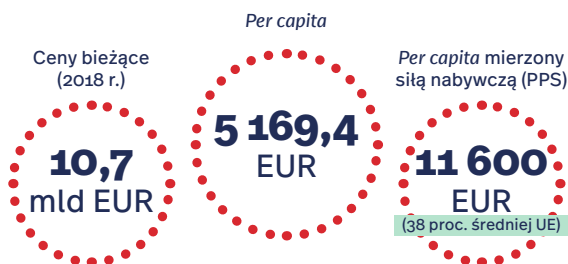
Źródło: CIA (2019).

Główne gałęzie przemysłu

przetwórstwo żywności,
 produkcja napojów,
 przemysł tekstylny,
 chemiczny,
 hutnictwo żelaza i stali,
 produkcja cementu,
 wytwarzanie energii elektrycznej,
 przemysł farmaceutyczny,
 produkcja części samochodowych.

PKB Północnej Macedonii i jego prognozy na lata 2020-2021

Prognozy	2020	2021
Komisja Europejska (jesień 2019 r.)	3,2	3,3
Bank Światowy (czerwiec 2019 r.)	2,4	2,3
Międzynarodowy Fundusz Walutowy (październik 2019 r.)	3,4	3,2

Główne produkty rolne

winogrona,
 tytoń,
 warzywa,
 owoce,
 mleko,
 jajka.

Źródło: European Commission (2019a, 2019b), World Bank (2019b), IMF (2019b).

Źródło: CIA (2019).

31,6
proc.

**Udział wydatków
rządowych w PKB**

**Wskaźnik
zatrudnienia/
stopa
bezrobocia**

56,1
proc.

20,7
proc.

**Średnioroczna
inflacja CPI**

1,5
proc.

2018 r.

Liczba przedsiębiorstw państwowych

57

w tym **16** ze **100-procentowym** udziałem państwa, głównie firmy użyteczności publicznej.

W pozostałych **41** firmach udział państwa sięga od **1 proc.** do **99 proc.**

Wartość kapitału państwowego w 57 przedsiębiorstwach państwowych

1 141,84
mln EUR

lub

10,7
proc. PKB

Firmy z największym udziałem kapitału państwowego: ELEM (producent energii elektrycznej), T-mobile (telekomunikacja), MEPSO (operator systemu przesyłowego energii elektrycznej), Tutunski Kombinat AD Prilep (firma tytoniowa) oraz Macedonian Railway Transport AD Skopje.

Największe firmy należą przede wszystkim do korporacji międzynarodowych.

Największe firmy w Północnej Macedonii (TOP-10)

Przemysł/branża	Obrót (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Johnson Matthey D.O.O.E.L. 	1 752	18,05	100 proc. Johnson Matthey Investments Ltd. (Wlk. Brytania)
Okta AD 	448,2	18,97	81,51 proc. EL. P. ET. Balkaniki S.A. (Grecja) 10,87 proc. Pucko-Petrol d.o.o. (Pln. Macedonia); 7,62 proc. inni
EVN Macedonia AD 	370,0	-7,16	90 proc. EVN AG (Austria); 10 proc. państwo (Pln. Macedonia)
Makpetrol AD 	357,8	16,96	65,83 proc. osoby fizyczne 34,17 proc. pozostali
Elektrani na Makedonija AD 	223,4	2,02	100 proc. firma państwowa (Pln. Macedonia)
Kromberg & Schubert Macedonia D.O.O.E.L. 	223,1	47,30	100 proc. Kromberg & Schubert Holding GmbH (Austria)
Van Hool Makedonija D.O.O.E.L. 	179,2	32,16	100 proc. Van Hool (Belgia)
Makedonski Telekom AD 	172,9	2,10	51,0 proc. Kamenimost Komunikaciji AD (Pln. Macedonia); 34,81 proc. państwo (Pln. Macedonia); 10 proc. Makedonski Telekom AD (Pln. Macedonia); 2,74 proc. osoby fizyczne; 1,45 proc. inni (firma)
GEN-I D.O.O.E.L. Electricity 	147,3	20,44	50 proc. GEN Energija d.o.o. (Słowenia); 50 proc. GEN-EL Nalozbe d.o.o. (Słowenia)
EVN Elektrodistribucija D.O.O.E.L. 	139,5	-5,03	100 proc. spółka zależna EVN Macedonia AD (Pln. Macedonia)

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Największe banki w Północnej Macedonii (TOP-5)

	Aktywa (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Komercijalna Banka AD	3 404	8,66	43,83 proc. osoby prywatne; 10,1 proc. Adora Ingering D.O.O.E.L. (Północna Macedonia); 46,07 proc. pozostali
Stopanska Banka AD - Skopje	1 472	4,85	94,64 proc. National Bank of Greece S.A. (Grecja); 5,36 proc. pozostali
NLB Banka AD Skopje	1 331	8,01	86,97 proc. Nova Ljubljanska Banka d.d. (Słowenia); 13,03 proc. pozostali
Halk Banka AD Skopje	766,6	11,74	99,29 proc. Turkiye Halk Bankasi A.S. (Turcja); 0,71 proc. pozostali
Ohridska Banka AD	643,3	12,35	74,53 proc. Societe Generale SA (Francja); 25,47 proc. pozostali

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Największe firmy ubezpieczeniowe w Północnej Macedonii (TOP-5)

	Składka przypisana brutto (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Triglav Insurance AD	23,2	8,60	80,35 proc. Triglav INT d.d. (Słowenia); 19,65 proc. pozostali
Eurolink Osiguruvanje AD	17,4	18,08	100 proc. Gofi-Group of Finance and Investment SA (Szwajcaria)
Osiguruvanje Makedonija – Vienna Insurance Group AD	14,8	8,89	94,26 proc. Vienna Insurance Group AG (Austria); 5,74 proc. pozostali
Sava Osiguruvanje AD	13,1	2,51	92,57 proc. Pozavarovalnica Sava d.d. (Słowenia); 7,43 proc. pozostali
UNIQA AD	13,1	15,06	99,95 proc. Sigal Uniqą Group Austria Sh.a. (Albania); 0,05 proc. pozostali

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Umędzynarodowienie gospodarki

Udział eksportu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

Udział importu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

Główne grupy produktów i najwięksi partnerzy handlowi w eksporcie i imporcie Północnej Macedonii (w proc.)

Eksport (TOP-5)

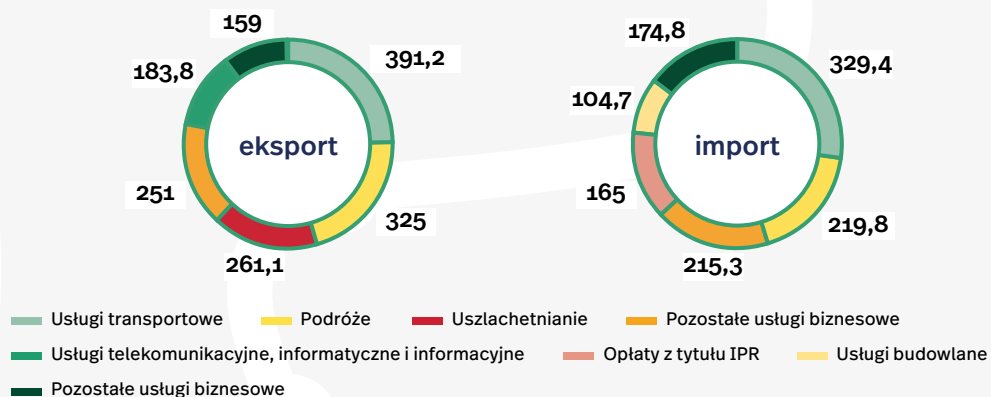
Towary		Rynki	
inicyjatory i przyspieszacze reakcji oraz preparaty katalityczne (HS 3815)	21	Niemcy	43
wirówki (HS 8421)	9,6	Serbia	6,6
druk izolowany (HS 8544)	7,4	Bułgaria	5,8
części i akcesoria do pojazdów silnikowych (HS 8708)	3,8	Czechy	4,3
pojazdy silnikowe do przewozu dziesięciu lub więcej osób razem z kierowcą (HS 8702)	3,1	Grecja	3,9
		Polska	2,3
		9. miejsce	

Import (TOP-5)

Towary		Rynki	
platyna (HS 7110)	12,6	Niemcy	12
rafinowana ropa naftowa (HS 2710)	6,1	Wlk. Brytania	10
wyroby ceramiczne do celów laboratoryjnych (HS 6909)	4,2	Grecja	8,1
samochody osobowe (HS 8703)	2,5	Serbia	7,5
wyroby walcowane płaskie z żeliwa lub stali niestopowej (HS 7208)	2,4	Chiny	5,6
		Polska	2,8
		12. miejsce	

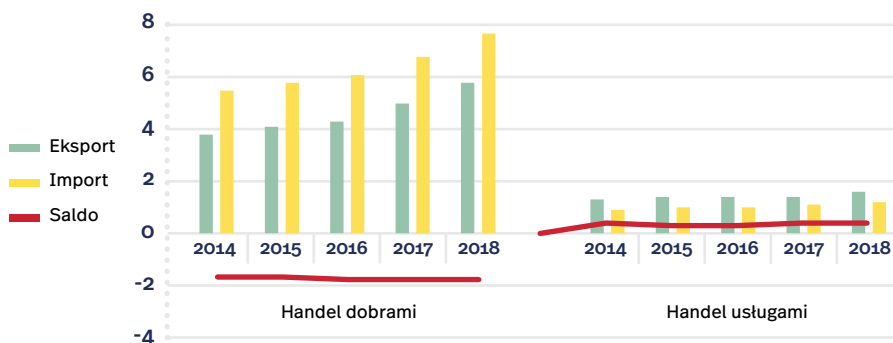
Źródło: OEC (2019).

Struktura handlu usługami Północnej Macedonii

Źródło: MAKSTAT (2019).

Handel Północnej Macedonii dobrami i usługami w latach 2014-2018 (mld EUR)

Źródło: European Commission (2019f).

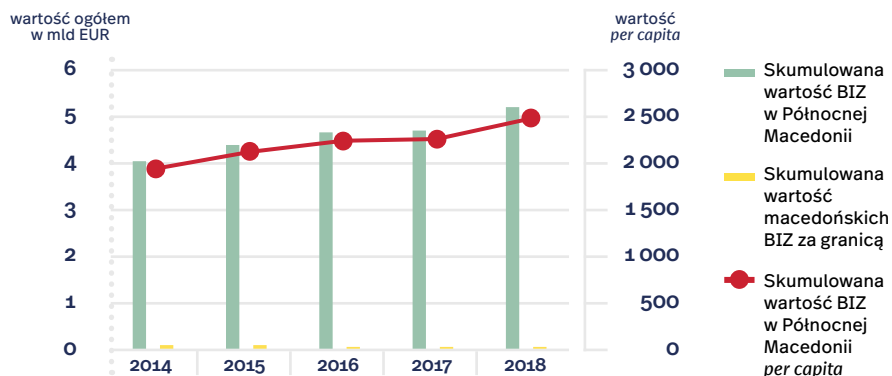
-0,1
proc.

**Saldo na rachunku obrotów
bieżących bilansu płatniczego**

PKB (2018 r.)

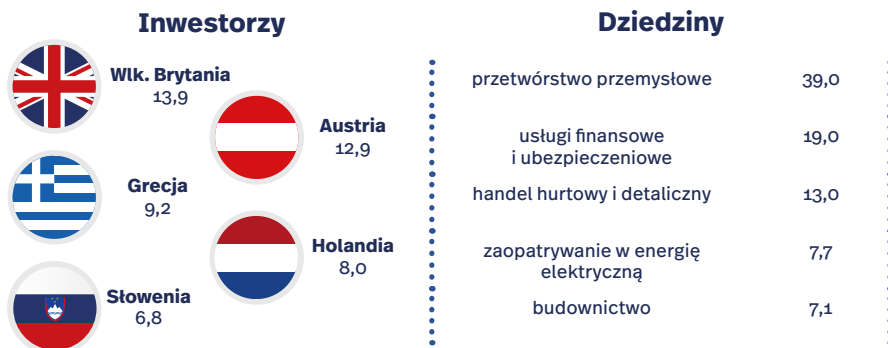

Współpraca inwestycyjna Północnej Macedonii w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 2014-2018 (wartość ogółem w mld EUR – lewa skala; wartość per capita – prawa skala)

Źródło: Adarov i in. (2019).

Główni inwestorzy i dziedziny inwestowania w Północnej Macedonii w 2017 r. (w proc.)

Źródło: Adarov i in. (2019).

Warunki prowadzenia działalności gospodarczej

Gospodarka Północnej Macedonii jest uważana za najbardziej konkurencyjną w regionie, co odzwierciedlają rankingi międzynarodowe. Wysoki jest jednak poziom korupcji – pod względem wskaźnika postrzegania korupcji (*Corruption Perception Index*) opracowanego przez Transparency International w 2018 r. zajęła 93. miejsce wśród 180 krajów (Polska była 36.).

The Global Competitiveness Report 2019

w grupie liderów pod względem utrzymywania stabilnej inflacji

82.

Klimat biznesowy wg COFACE

A4

umiarkowane ryzyko

Doing Business 2020

najlepsze miejsce wśród krajów Europy Południowo-Wschodniej

17.

Procedura rejestracji firmy – założenie spółki z o.o.

6
procedur

15
dni

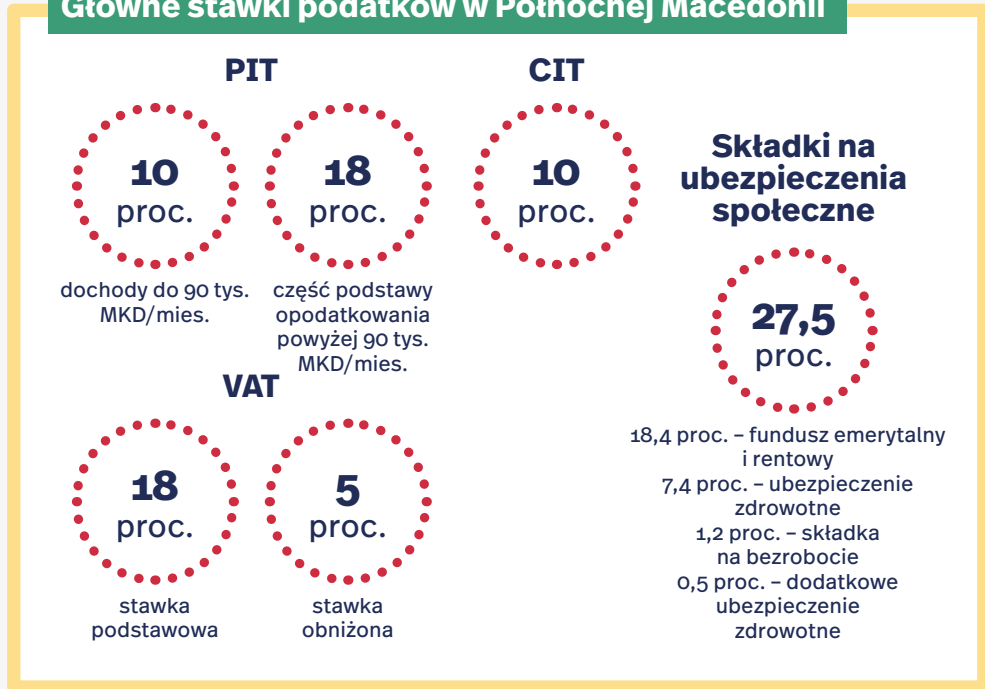
Północna Macedonia oferuje atrakcyjne stawki podatkowe (najniższe w Europie) oraz specjalne zachęty (w tym zwolnienie z CIT przez 10 lat) dla firm inwestujących w strefach rozwoju technologiczno-przemysłowego w wysoko produktywną czystą produkcję (*clean manufacturing*) oraz nowe technologie.

Podatek od zysku

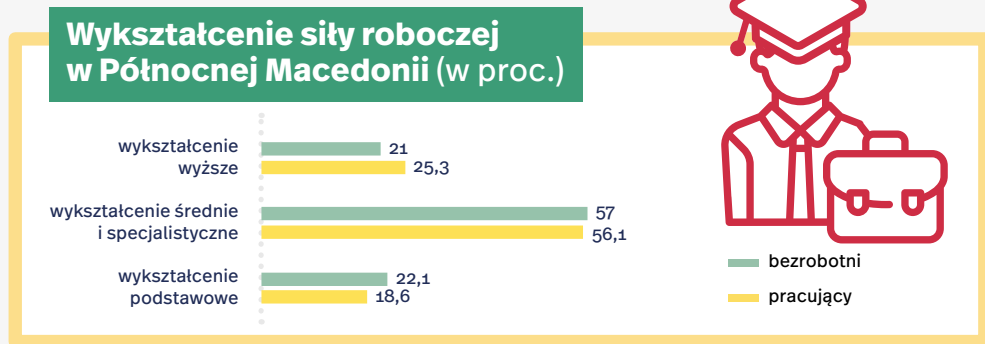
10
proc.

Główne stawki podatków w Północnej Macedonii

Źródło: PWC (2019).

Wykształcenie siły roboczej w Północnej Macedonii (w proc.)

Źródło: MAKSTAT (2019).

Średnie miesięczne wynagrodzenie w Północnej Macedonii

Źródło: Eurostat (2019).

Czynsz za powierzchnię biurową: 7,50-22,50 EUR/m² miesięcznie, w zależności od klasy budynku. W Skopje – średnio 10,00-12,00 EUR/m².

Mocne i słabe strony inwestowania w Północnej Macedonii

Mocne strony

włączona w niemiecki łańcuch produkcji

blisko fabryk w Europie Środkowej

konkurencyjne płace

wsparcie od międzynarodowych darczyńców

wysoki poziom przekazów pieniężnych od pracowników emigrantów

powiązanie denara z euro

Słabe strony

wysoki poziom bezrobocia strukturalnego i brak szkoleń

duża gospodarka nieformalna

niewystarczająca infrastruktura transportowa

silnie zadłużony sektor prywatny

konflikty na scenie politycznej

napięcia między większością słowiańską a mniejszością albańską

Źródło: COFACE (2019).

Średnia stosowana stawka celna (KNU):

13,1
proc.

Na artykuły
rolne

5,7
proc.

Na pozostałe
produkty

Najwyższe cła występują w imporcie napojów i tytoniu, produktów mleczarskich, owoców i warzyw. Stosunkowo niewielki jest zakres uciążliwych regulacji pozataryfowych. Dotykają one ok. 27,5 proc. transakcji firm unijnych. Ich powszechność jest mniejsza niż w Polsce (4,13 wobec 4,42 w skali 1-7).

Porównanie wskaźników w zakresie kultury przedsiębiorczości oraz wyrafinowania gustów konsumentów w Polsce i Północnej Macedonii

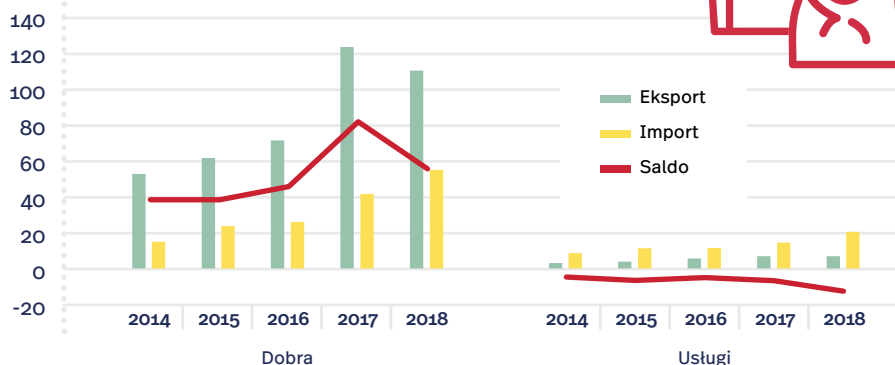

Źródło: dane WEF (2019).

Współpraca z Polską

Wartość wzajemnych BIZ jest marginalna. Według stanu na koniec 2018 r. polskie inwestycje bezpośrednie w tym kraju wyniosły zaledwie 7,5 mln EUR. Były to głównie udziały kapitałowe.

Handel Polski z Północną Macedonią w latach 2014-2018 (mln EUR)

Źródło: Eurostat (2019), GUS (2019).

Główne grupy produktów w polskim handlu z Północną Macedonią w 2018 r. (w proc.)

W polskim eksporcie

TOP-5	
mięso i podroby jadalne (HS 0207)	6,1
klimatyzatory (HS 8415)	4,9
cukier (HS 1701)	4,7
mięso z bydła (HS 0201)	3,1
tekstyliia impregnowane (HS 5903)	2,5

W polskim imporcie

TOP-5	
rudy i koncentraty cynku (HS 2608)	32,4
tytoń nieprzetworzony (HS 2401)	15,0
siedzenia (HS 9401)	8,2
pozostałe rury i przewody rurowe z żeliwa lub stali (HS 7306)	7,8
kapusty jadalne (HS 0704)	2,5

Źródło: Eurostat (2019).

Z analizy obecnego popytu importowego Północnej Macedonii oraz pozycji konkurencyjnej polskich produktów na rynkach światowych wynika, że na tym rynku duże perspektywy rozwoju ma polski eksport mięsa z bydła, tytoniu nieprzetworzonego, przędzy jednowłóknowej, artykułów ze skóry, tekstyliów impregnowanych, wyrobów walcowanych płaskich oraz elementów konstrukcyjnych torów kolejowych lub tramwajowych z żeliwa lub stali, aluminium nieobrobionego, klimatyzatorów oraz siedzeń.

Przydatne adresy

Ministerstwo Gospodarki: <http://www.economy.gov.mk>

Agencja ds. Inwestycji Zagranicznych i Promocji Eksportu:
<http://investnorthmacedonia.gov.mk>

Izba Gospodarcza Północnej Macedonii:
<http://www.mchamber.org.mk>

Zrzeszenie Macedońskich Izb Gospodarczych:
<http://www.chamber.mk>

Polsko-Bałkańska Izba Handlowa
ul. Rajców 10, 00-220 Warszawa
tel.: +48-22-8310790, +48-22-6356662
e-mail: izba.polsko.balkanska@gmail.com
<http://www.bpih.pl>

Serbia

Serbia uzyskała status kraju kandydującego do Unii Europejskiej w marcu 2012 r., ale jej negocjacje akcesyjne rozpoczęły się dopiero w 2014 r., po zawarciu umowy z Kosowem. Sporna kwestia niepodległości Kosowa nadal jednak stanowi realne zagrożenie dla wejścia Serbii do UE (obok niewystarczającego stopnia wypełnienia kryteriów członkostwa, w szczególności w zakresie sądownictwa i administracji publicznej). Unia nie ma wspólnego stanowiska w tej sprawie (pięć państw członkowskich UE nadal nie uznaje Kosowa), a postępy w prowadzonym przez Unię dialogu Belgrad – Prisztina są bardzo ograniczone.

Stolica: Belgrad

Język urzędowy:
serbski

Waluta: dinar serbski (RSD)

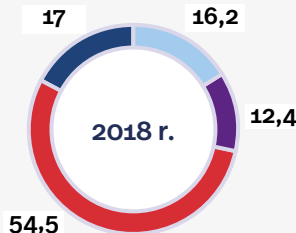
Ludność

6 963,8
tys.
(31.12.2018 r.)

92 osoby/km²

Struktura wiekowa ludności Serbii (w proc.)

- 0-14 lat
- 15-24 lata
- 25-64 lata
- 65+

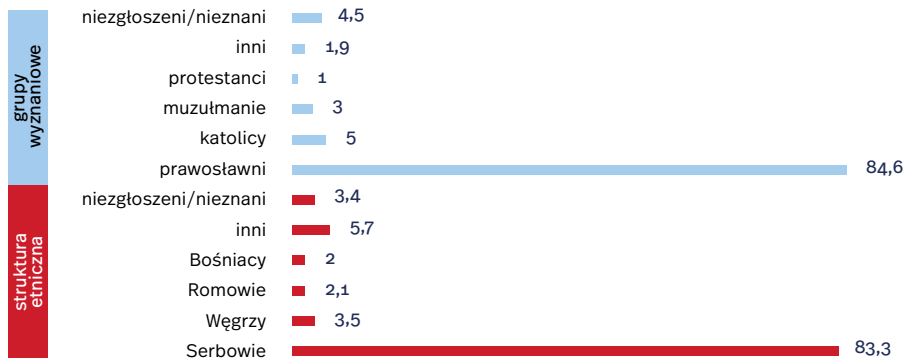
Źródło: CIA (2019).

Kurs średnioroczny (2018 r.):

1 USD = **100,28**
RSD

1 EUR = **118,27**
RSD

Struktura etniczna i wyznaniowa ludności Serbii w 2011 r. (w proc.)

Źródło: CIA (2019).

Na większości terytorium Serbii dominuje język serbski, który jest oficjalnym językiem całego kraju. Poza tym języki pięciu mniejszości narodowych (**węgierski, rumuński, słowacki, południoworuski i chorwacki**) są oficjalnie używane w Prowincji Autonomicznej Wojwodiny. W Serbii występuje łącznie 15 języków mniejszości narodowych. Większość Serbów posługuje się językiem angielskim, ale osoby starsze preferują niemiecki lub francuski.

Surowce naturalne Serbii

Infrastruktura tradycyjna

Drogi

49,5 km/100 km²
(w Polsce 123 km)

Kolej

42,6 km linii
/1000 km²
(2017 r.)

(w Polsce 61,4 km)

Porty lotnicze

Belgrad, Nisz, Vršac
(międzynarodowe
porty lotnicze)

Internet szerokopasmowy

73
proc.

gospodarstw domowych ma dostęp
do internetu szerokopasmowego
(średnia UE-28 to 86 proc.)

Internet

99
proc.

firm ma stałe łącza
szerokopasmowe
(w UE-28 średnio 96 proc.)

Ustrój polityczny

republika wielopartyjna
z parlamentem jednoizbowym

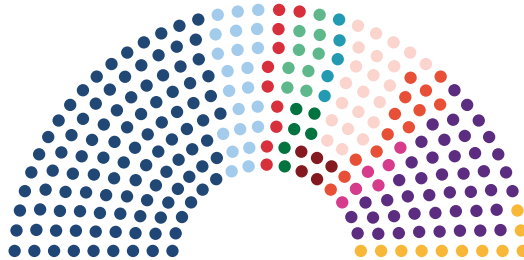

Głowa państwa: Aleksandar Vučić

Szef rządu: Ana Brnabić

Struktura Parlamentu Serbii

258
miejsc

Rząd

Serbian Progressive Party – SNS (105) –
centroprawica-prawica (lider Aleksandar Vučić)
Socialist Party of Serbia – SPS (22) –
centrolewica-lewica (lider Ivica Dačić)
Social Democratic Party of Serbia – SDP (10) –
centrolewica (Rasim Ljajić)
Party of United Pensioners of Serbia – PUPS (9) –
centrolewica (lider Milan Krkobabić)
Mniejsze partie (5)

Poparcie dla rządu

United Serbia (6) –
prawicowa (lider Dragan Marković)

Mniejsze partie (5)

Opozycja

Serbian Radical Party – SRS (22) –
prawica-skraina prawica
(lider Vojislav Šešelj)
Democratic Party – DS (13) – centrolewica
(lider Zoran Lutovac)
Party of Modern Serbia – SMS (6) – centrowa
(przywództwo zbiorowe)
mniejsze partie i deputowani niezależni (44)

Pozostali

(11)

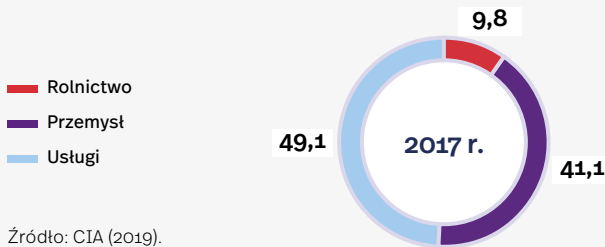
Kolejne wybory: 2020 r.

Główny polityk: **Aleksandar Vučić** – serbski polityk i prawnik, parlamentarzysta, minister informacji (1998-2000) i minister obrony (2012-2013), wicepremier (2012-2014), a następnie premier (2014-2017) i prezydent Serbii (od maja 2017 r.). Jeden z twórców Serbskiej Partii Postępowej (SNS) i jej przewodniczący od 2012 r.

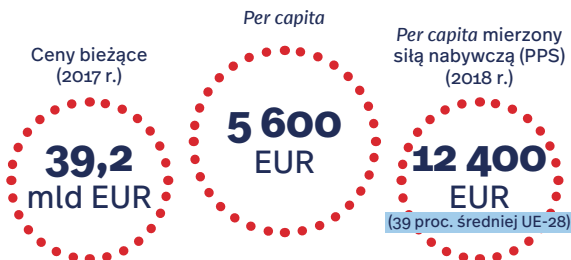
Stan gospodarki

Serbia jest krajem górzystym, bez dostępu do morza. Jej gospodarka jest w dużym stopniu wyniszczona i zdeorganizowana w wyniku ostatniej wojny bałkańskiej i sankcji międzynarodowych. Przemysł serbski (elektromaszynowy, metalurgiczny, spożywczy) jest skoncentrowany w rejonie Belgradu. Rolnictwo jest dość dobrze rozwinięte, dominują w nim zboża, słonecznik, tytoń, len, konopie, warzywa i owoce oraz hodowla. Duże znaczenie w gospodarce mają dochody z handlu bazarowego i przekazy pieniężne od emigrantów zarobkowych.

Struktura tworzenia PKB Serbii (w proc.)

PKB Serbii

Źródło: European Commission (2019a, 2019b), World Bank (2019b), IMF (2019b).

Główne gałęzie przemysłu

samochodowy,
metali nieszlachetnych,
meblarski,
przetwórstwo rolno-spożywcze,
maszynowy,
chemiczny,
oponiarSKI,
odzieżowy,
farmaceutyczny.

Główne produkty rolne

pszenica,
kukurydza,
słonecznik,
buraki cukrowe,
winogrona/wino,
owoce (maliny, jabłka, wiśnie),
warzywa (pomidory, papryka, ziemniaki),
wołowina,
wieprzowina i produkty mięsne,
mleko i produkty mleczne.

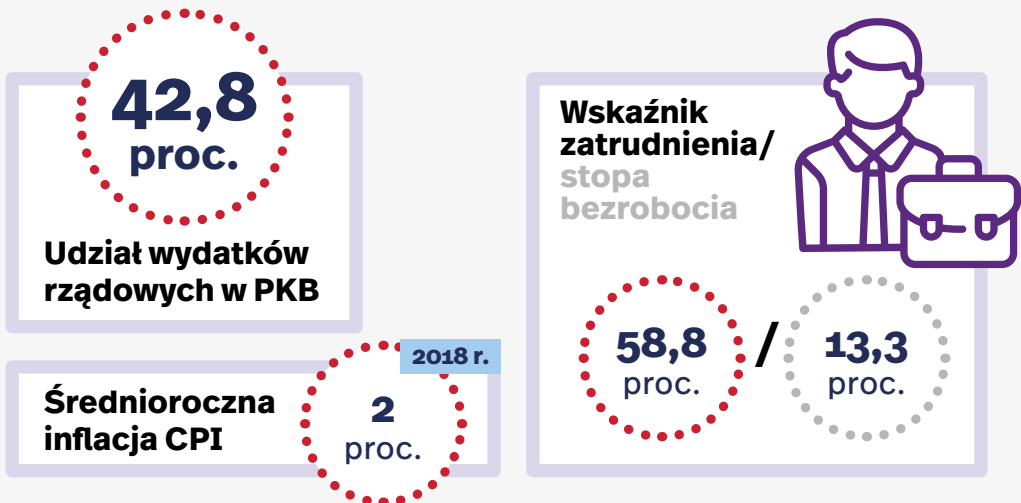

Źródło: CIA (2019).

PKB Serbii i jego prognozy na lata 2020-2021

Prognozy	2020	2021
Komisja Europejska (jesień 2019 r.)	3,8	3,7
Bank Światowy (czerwiec 2019 r.)	4,0	4,0
Międzynarodowy Fundusz Walutowy (październik 2019 r.)	4,0	4,0

Źródło: European Commission (2019a, 2019b), World Bank (2019b), IMF (2019b).

Kluczową rolę w gospodarce odgrywają przedsiębiorstwa państwowe

Sektor przedsiębiorstw państwowych jest większy niż w większości innych krajów Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej zarówno pod względem zatrudnienia, jak i produkcji. Działają one we wszystkich sektorach gospodarki. W ocenie Komisji Europejskiej około 90 firm zatrudniających łącznie ok. 40 tys. osób powinno być sprywatyzowane lub zlikwidowane.

Największe firmy Serbii (TOP-10)

Przemysł/branża	Obrót (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
JP Elektroprivreda Srbije 	2 376	2,3	100 proc. państwo (Serbia)
Naftna Industrija Srbije AD 	2 250	14,9	56,15 proc. Gazprom Neft OAO (Rosja); 29,87 proc. państwo (Serbia); 13,98 proc. inni
Serbia Zijin Bor Copper d.o.o. 	1 316	295,4	63 proc. Zijin International Finance Company Limited; 37 proc. państwo (Serbia)
Telekom Srbija AD 	907,1	30,16	100 proc. New-Silkroad (Hong Kong) Holding Co. Limited (Chiny)
Delhaize Serbia d.o.o. 	881,5	7,3	100 proc. Lion Retail Holding S.a.r.l. (Luksemburg)
Telekom Srbija AD 	784,1	-1,51	58,11 proc. państwo (Serbia); 20 proc. Telekom Srbija AD (Serbia); 14,95 proc. inni; 6,94 proc. osoby fizyczne
FCA Srbija d.o.o. 	777,2	-21,91	66,67 proc. FCA Italy SpA (Włochy); 33,33 proc. państwo (Serbia)
JP Srbijagas 	744,9	-1,98	100 proc. państwo (Serbia)
Mercator-S d.o.o. 	735,4	-6,89	100 proc. Poslovni Sistem Mercator d.d. (Słowenia)
EPS Distribucija d.o.o. 	723,3	-1,61	100 proc. JP Elektroprivreda Srbije (Serbia)

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Największe banki w Serbii (TOP-5)

	Aktywa (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Banca Intesa AD	4 846	1,10	100 proc. Intesa Sanpaolo Holding International SA (Luksemburg)
Unicredit Bank Srbija AD	3 712	20,58	100 proc. UniCredit SpA (Włochy)
Komercijalna Banka AD	3 404	8,66	41,74 proc. państwo (Serbia); 24,43 proc. European Bank for Reconstruction and Development (W. Brytania); 23,68 proc. inni; 10,15 proc. IFC Capitalization Fund LP (Stany Zjednoczone)
Societe Generale Bank Srbija AD	2 682	9,76	100 proc. Societe Generale SA (Francja)
Raiffeisen Banka AD	2 477	10,32	100 proc. Raiffeisen SEE Region Holding GmbH (Austria)

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Największe firmy ubezpieczeniowe w Serbii (TOP-5)

	Składka przypisana brutto (2018 r., mln EUR)	Zmiana r/r (w proc.)	Właściciel
Dunav Osiguranje AD	233,9	10,59	94,09 proc. państwo (Serbia); 5,91 proc. inni
Generali Osiguranje Srbija AD	181,8	8,31	99,95 proc. Generali CEE Holding B.V. (Holandia); 0,05 proc. inni
DDOR Novi Sad AD	101,3	9,02	100 proc. Unipolre Ltd. (Irlandia)
Wiener Stadtische Osiguranje AD	98,7	6,75	99,9 proc. Vienna Insurance Group AG (Austria); 0,1 proc. osoba fizyczna
Triglav Osiguranje AD	49,2	9,20	100 proc. Triglav INT Holdinska Druzba d.d. (Słowenia)

Źródło: SeeNews (2019), baza firm SeeNews (2019).

Umiejdzynarodowienie gospodarki

Udział eksportu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

50,9
proc.

Udział importu dóbr i usług w PKB (2018 r.)

59,3
proc.

Główne grupy produktów i najwięksi partnerzy handlowi w eksporcie i imporcie Serbii (w proc.)

Eksport (TOP-5)

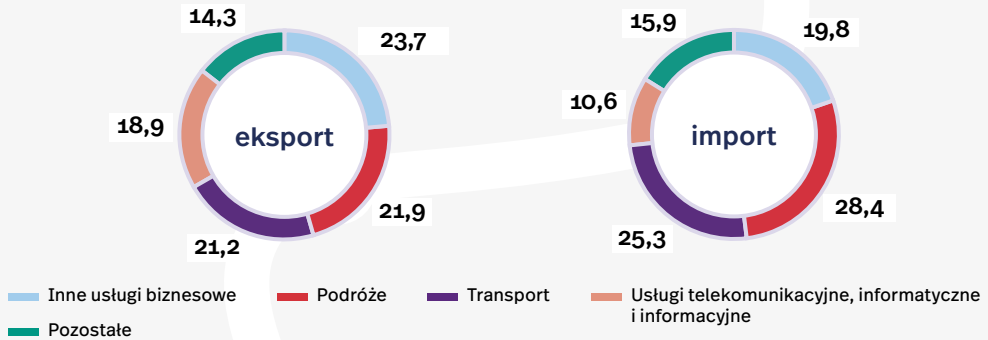
Towary		Rynki	
samochody osobowe (HS 8703)	6,3	Niemcy	13
druk izolowany (HS 8544)	5,3	Włochy	13
opony pneumatyczne gumowe (HS 4011)	3,5	Bośnia i Hercegowina	7,4
silniki elektryczne (HS 8501)	2,3	Rosja	6,2
mrożone owoce i orzechy (HS 0811)	2,3	Rumunia	4,1
		Polska	2,5
		14. miejsce	

Import (TOP-5)

Towary		Rynki	
surowe oleje ropy naftowej (HS 2709)	4,3	Niemcy	12
części i akcesoria samochodowe (HS 8708)	3,6	Włochy	9,7
leki (HS 3004)	3,3	Chiny	7
oleje ropy naftowej (HS 2710)	2,8	Rosja	7
samochody osobowe (HS 8703)	2,7	Węgry	5,3
		Polska	4,3
		6. miejsce	

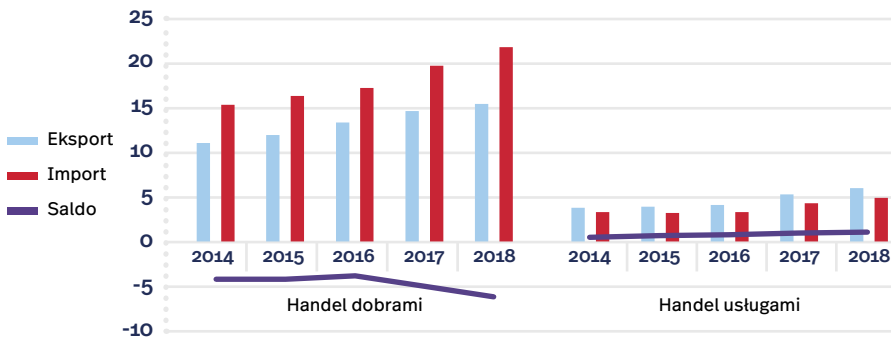
Źródło: OEC (2019).

Struktura serbskiego handlu usługami w 2018 r. (w proc.)

Źródło: RZS (2019).

Handel Serbii dobrami i usługami w latach 2014-2018 (mld EUR)

Źródło: RZS (2019), European Commission (2019f).

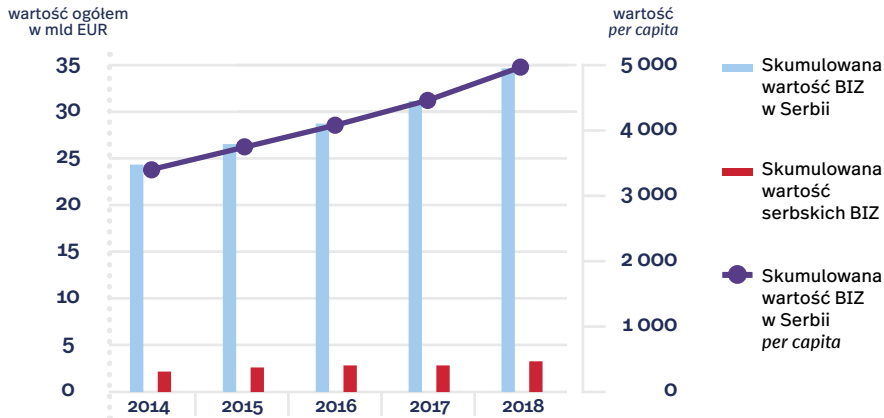
-5,2
proc.

Saldo na rachunku obrotów bieżących bilansu płatniczego

PKB (2018 r.)

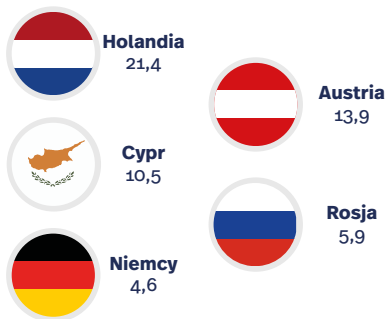
Współpraca inwestycyjna Serbii w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 2014-2018 (wartość ogółem w mld EUR – lewa skala; wartość per capita – prawa skala)

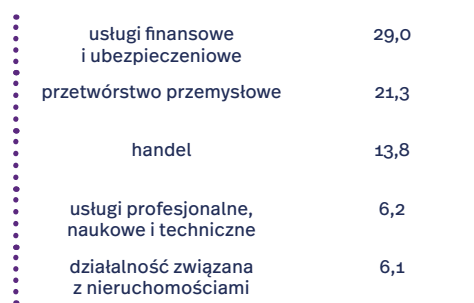
Źródło: Adarov i in. (2019).

Główni inwestorzy i dziedziny inwestowania w Serbii w 2017 r. (w proc.)

Inwestorzy

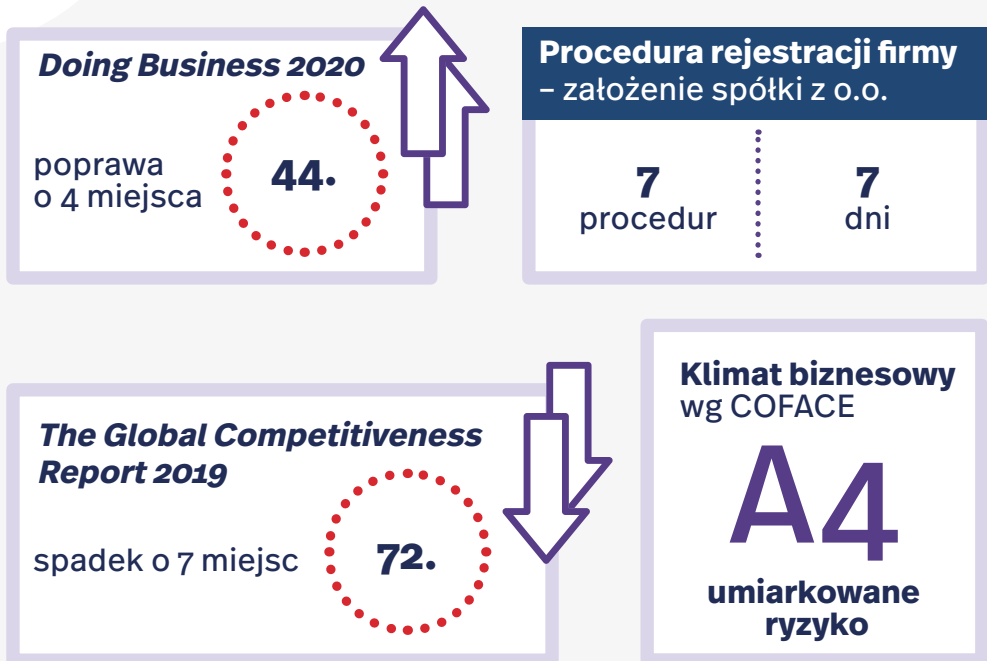
Dziedziny

Źródło: Adarov i in. (2019).

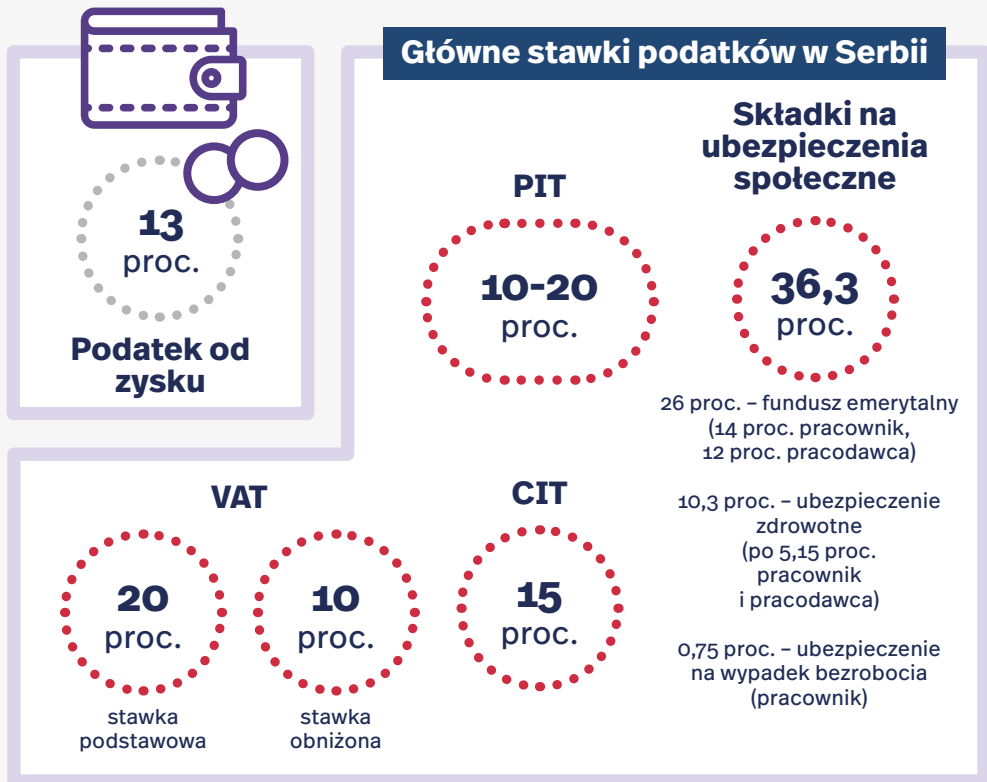
Warunki prowadzenia działalności gospodarczej

Serbię charakteryzuje wysoki wskaźnik korupcji, a działania podejmowane w celu ograniczenia tego zjawiska nie przynoszą oczekiwanych rezultatów. Pod względem wartości wskaźnika postrzegania korupcji (*Corruption Perception Index*) opracowanego przez Transparency International Serbia zajęła w 2018 r. 87. miejsce wśród 180 analizowanych krajów, co było wynikiem gorszym niż rok wcześniej (Polska była 36.). Poprawie uległy natomiast wskaźniki odnoszące się m.in. do instytucji, infrastruktury, rynku pracy i systemu finansowego, co było m.in. skutkiem wprowadzenia ułatwień w uzyskiwaniu pozwoleń na budowę, obniżenia opłat administracyjnych, uproszczenia systemu podatkowego, zwiększenia bezpieczeństwa dostaw energii i ochrony inwestorów mniejszościowych.

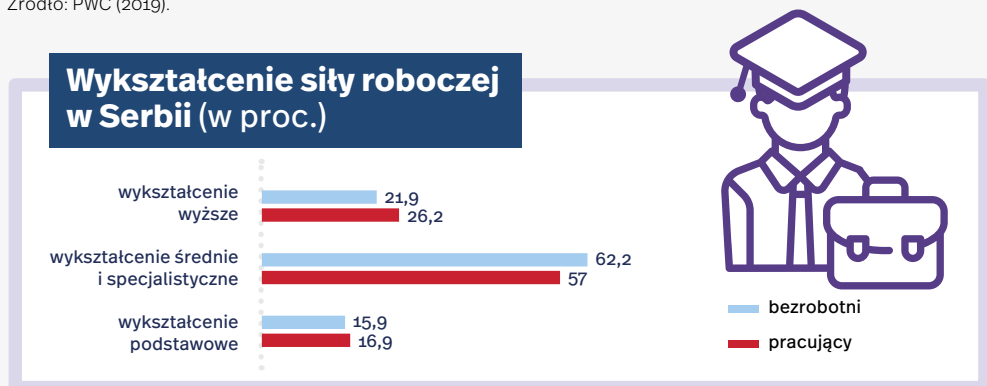

System podatkowy Serbii jest przyjazny dla przedsiębiorstw. Podatek od osób prawnych należy do najniższych w Europie, podobnie podatek od

wartości dodanej. Z myślą o przyciągnięciu inwestorów zagranicznych przewidziano zwolnienia podatkowe, szczególnie dla dużych inwestorów. W przypadku inwestycji o wartości co najmniej 1 mld RSD (ok. 8,6 mln EUR) i zatrudnieniu co najmniej 100 pracowników na czas nieokreślony inwestor może uzyskać zwolnienie z płacenia podatków przez 10 lat.

Źródło: PWC (2019).

Źródło: RZS (2019).

Średnie miesięczne wynagrodzenie w Serbii

Źródło: Eurostat (2019).

Miesięczny czynsz za powierzchnię biurową wynosi 15,00-17,00 EUR/m² w biurowcach klasy A (lokalizacja w centrum) oraz 9,00-12,00 EUR/m² w budynkach klasy B.

Mocne i słabe strony inwestowania w Serbii

Mocne strony

realizacja reformy sektora publicznego uzgodnionej z MFW i UE

trwający proces przystąpienia do UE

zasoby naturalne (węgiel, boksyt, miedź, cynk, złoto) i samowystarczalność żywnościowa

nowoczesny przemysł motoryzacyjny

przekazy od pracowników zagranicznych

Słabe strony

ogromny i nieefektywny sektor publiczny

niska dostępność z powodu nieodpowiedniej infrastruktury drogowej i energetycznej

wrażliwość na warunki pogodowe

niska wydajność (poza motoryzacją)

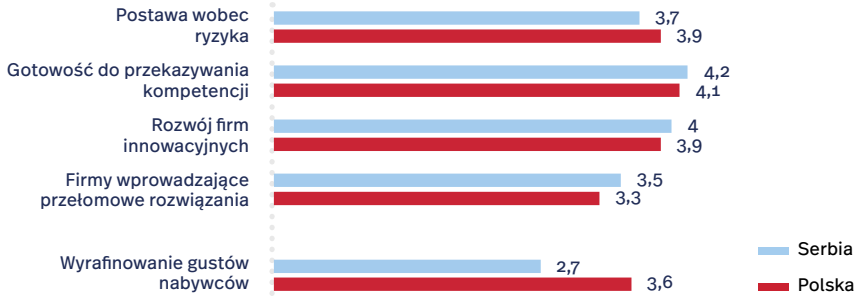
silna euroizacja gospodarki (65 proc.); ograniczony rozwój kredytów (46 proc. PKB)

duża gospodarka nieformalna (24 proc. PKB i 21 proc. zatrudnienia)

Źródło: COFACE (2019).

Średnia stawka celna Serbii wynosi 2,78 proc. Najwyższe cła występują w imporcie: produktów żywnościowych, tekstyliów i odzieży oraz obuwia. Uciążliwe regulacje pozataryfowe dotyczą nieco ponad 41 proc. unijnych transakcji z tym krajem. W skali globalnej powszechność ich występowania jest mniejsza niż w Polsce (4,18 wobec 4,42 w skali 1-7).

Porównanie wskaźników w zakresie kultury przedsiębiorczości oraz wyrafinowania gustów konsumentów w Polsce i Serbii

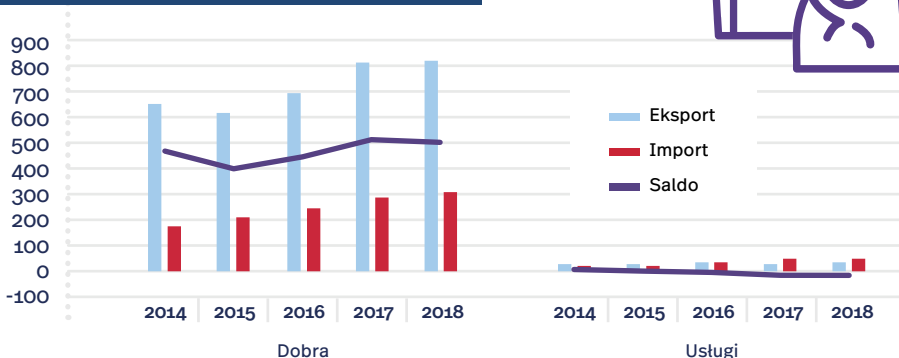

Źródło: dane WEF (2019).

Współpraca z Polską

Od 2016 r. notowano wyraźny wzrost wartości polskich inwestycji bezpośrednich w Serbii. Na koniec 2018 r. wyniosły one blisko 297 mln EUR (zarówno w formie udziałów kapitałowych, jak i instrumentów dłużnych), co jednak stanowiło zaledwie 0,3 proc. wszystkich polskich inwestycji tego typu.

Handel polsko-serbski w latach 2014-2018 (mln EUR)

Źródło: Eurostat (2019), GUS (2019).

Główne grupy produktów w polskim handlu z Serbią w 2018 r. (w proc.)

W polskim eksporcie

TOP-5	
części i akcesoria do pojazdów silnikowych (HS 8708)	6,1
koks i półkoks (HS 2704)	5,0
papier i tektura (HS 4810)	5,0
silniki spalinowe (HS 8408)	4,6
izolowane przewody elektryczne (HS 8544)	2,9

W polskim imporcie

TOP-5	
opony pneumatyczne (HS 4011)	9,4
papier i tektura (HS 4811)	9,0
izolowane przewody elektryczne (HS 8544)	7,9
organiczne środki powierzchniowo czynne, inne niż mydło (HS 3402)	5,6
siedzenia (HS 9401)	5,1

Źródło: Eurostat (2019).

Biorąc pod uwagę obecny popyt importowy Serbii oraz pozycję konkurencyjną polskich wyrobów na rynkach światowych, za perspektywiczne w polskim eksporcie do tego kraju można uznać wyroby czekoladowe i tytoniowe, a ponadto koks i półkoks, papier i tekturę, drut miedziany, korki, kapsle itp. z metali nieszlachetnych, silniki spalinowe wysoko- i średnioprężne, elektryczny sprzęt oświetleniowy i sygnalizacyjny, klimatyzatory oraz meble i ich części. Już obecnie w wielu z tych branż między Polską i Serbią rozwija się handel wewnątrzgałęziowy (np. wyroby przemysłu papierniczego czy przewody elektryczne).

Przydatne adresy

Ministerstwo Gospodarki:

<https://privreda.gov.rs/>

Ministerstwo Handlu, Turystyki i Telekomunikacji:

<https://mtt.gov.rs>

Agencja Rozwoju Serbii:

<https://ras.gov.rs/en>

Rada Inwestorów Zagranicznych:

<http://fic.rs/>

Serbska Izba Handlowa:

<https://pks.rs/>

Serbski Business Club „PRIVREDNIK”:

<http://klubprivrednik.rs/en/>

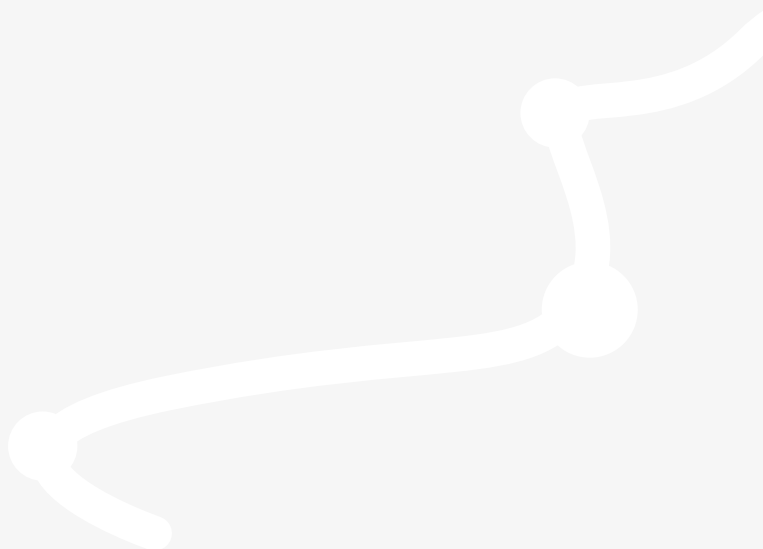
Polsko-Bałkańska Izba Handlowa

ul. Rajców 10, 00-220 Warszawa

tel.: +48-22-8310790, +48-22-6356662

e-mail: izba.polsko.balkanska@gmail.com

<http://www.bpih.pl>

Bibliografia

- Adarov, A., Ghodsi, M., Hunya, G., Pindyuk, O. (2019), *Foreign Investments Mostly Robust Despite Global Downturn; Shift into Services. FDI in Central, East and Southeast Europe*, "wiiw FDI Report", No. 2019-06, June 2019.
- Bank Centralny Kosowa (2019), <https://www.bqk-kos.org/> (dostęp: 18.11.2019).
- Baza firm SeeNews (2019), <https://seenews.com/companies/> (dostęp: 12.11.2019).
- Baza WITS-Comtrade (2019), <https://wits.worldbank.org/> (dostęp: 2.12.2019).
- Cegar B., Parodi F.J. (2019), *State-Owned Enterprises in Bosnia and Herzegovina: Assessing Performance and Oversight*, "IMF Working Paper", WP/19/201.
- CIA (2019), *The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/> (dostęp: 28.10.2019).
- COFACE (2019), *Economic Studies*, <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks> (dostęp: 2.12.2019).
- Deloitte (2019a), *Guide for investing in Bosnia and Herzegovina (plus Western Balkans comparatives)*, April, https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ba/Documents/about-deloitte/ba_sbf-investing-guide.pdf (dostęp: 25.11.2019).
- Deloitte (2019b), *International Tax – Kosovo Highlights 2019*, January, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-kosovohighlights-2019.pdf> (dostęp: 25.11.2019).
- European Commission (2019a), 2019 Communication on EU Enlargement Policy, COM(2019) 260 final, Brussels, 29.5.2019.
- European Commission (2019b), *Autumn 2019 Economic Forecast: A challenging road ahead*, Brussels.
- European Commission (2019c), *Commission Staff Working Document: Serbia 2019, Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2019 Communication on EU Enlargement Policy* [COM(2019) 260 final], Brussels, 29.5.2019 SWD(2019) 219 final.
- European Commission (2019d), *European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/node_en (dostęp: 25.10.2019).
- European Commission (2019e), *Trade, Western Balkans*, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/western-balkans/> (dostęp: 18.11.2019).
- European Commission (2019f), *Trade statistics*, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/113477.htm> (dostęp: 18.11.2019).
- ExCEEDing borders (2019), *Office Market in 15 CEE Countries*, Colliers International, http://docs.colliers.pl/reports/Colliers-Report_ExCEEDing_Borders_2019.pdf (dostęp: 2.12.2019).
- Global Economy* (2019), <https://www.theglobaleconomy.com/economies/> (dostęp: 12.11.2019).
- Heritage Foundation (2019), *Index of Economic Freedom*, <https://www.heritage.org/index/> (dostęp: 25.11.2019).
- Ilustrowana Encyklopedia Powszechna* (2010), Wydawnictwo Zielona Sowa, Kraków.

- IMF (2019a), World Economic Outlook Database, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/index.aspx> (dostęp: 12.11.2019).
- IMF (2019b), *World Economic Outlook, Global Manufacturing Downturn, Rising Trade Barriers*, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019> (dostęp: 12.11.2019).
- Market Overview Report: Bosnia And Herzegovina 2018 Overview & 2019 Forecast* (2019), <https://www2.colliers.com/download-research?itemId=6f7b194c-6042-4dff-834d-fee031egd0f9> (dostęp: 2.12.2019).
- International Trade Centre (ITC), European Commission (EC) (2019), *Navigating Non-Tariff Measures. Insights from a Business Survey in the European Union*, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/december/tradoc_155191.pdf (dostęp: 2.12.2019).
- NBP (2019), <http://www.nbp.pl> (dostęp: 9.12.2019).
- OEC (2019), *The Observatory of Economic Complexity*, <https://oec.world/en/> (dostęp: 18.11.2019).
- PWC (2019), *Worldwide Tax Summaries*, <http://taxsummaries.pwc.com/ID/tax-summaries-home> (dostęp: 25.11.2019).
- SeeNews (2019), Southeast Europe's TOP 100 Companies, http://top100.seenews.com/wp-content/uploads/2019/10/TOP100SEE_20119_final.pdf (dostęp: 12.11.2019).
- WEF (2019), *The Global Competitiveness Report*, http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (dostęp: 2.12.2019).
- World Bank (2019a), *Doing Business 2020*, <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020> (dostęp: 25.11.2019).
- World Bank (2019b), *Global Economic Prospects: Heightened Tensions, Subdued Investment*, <https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2019/06/04/the-global-economy-heightened-tensions-subdued-growth> (dostęp: 12.11.2019).
- WTO (2019a), *Tariff Profiles*, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/tariff_profiles19_e.pdf (dostęp: 2.12.2019).
- WTO (2019b), *Trade Policy Review – The Republic of North Macedonia*, Report by Secretariat, WT/TPR/S/390.

Strony internetowe urzędów statystycznych:

- ASK (2019), <http://ask.rks-gov.net/en/kosovo-agency-of-statistics> (dostęp: październik-grudzień 2019).
- BHAS (2019), <http://www.bhas.ba/?lang=en> (dostęp: październik-grudzień 2019).
- Eurostat (2019), <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main> (dostęp: październik-grudzień 2019).
- GUS (2019), <http://www.stat.gov.pl> (dostęp: październik-grudzień 2019).
- INSTAT (2019), <http://www.instat.gov.al/en/Home.aspx> (dostęp: październik-grudzień 2019).
- MAKSTAT (2019), http://www.stat.gov.mk/Default_en.aspx (dostęp: październik-grudzień 2019).
- MONSTAT (2019), <https://www.monstat.org/eng/> (dostęp: październik-grudzień 2019).
- RZS (2019), <https://www.stat.gov.rs/en-US/> (dostęp: październik-grudzień 2019).

Polski Instytut Ekonomiczny

Polski Instytut Ekonomiczny to publiczny *think tank* gospodarczy, którego historia sięga 1928 roku. Obszary badawcze Polskiego Instytutu Ekonomicznego to przede wszystkim handel zagraniczny, makroekonomia, energetyka i gospodarka cyfrowa oraz analizy strategiczne dotyczące kluczowych obszarów życia społecznego i publicznego Polski. Instytut zajmuje się dostarczaniem analiz i ekspertyz do realizacji Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, a także popularyzacją polskich badań naukowych z zakresu nauk ekonomicznych i społecznych w kraju oraz za granicą.